

Postizanje potpunog sudjelovanja kroz Univerzalni dizajn

Izvešće je izradio
Søren Ginnerup, savjetnik

U suradnji
s Odborom stručnjaka za Univerzalni dizajn
(Djelomični sporazum /P-RR-UD/)

Usvojio
Odbor za rehabilitaciju
i integraciju osoba s invaliditetom (CD-P-RR)

Integracija osoba s invaliditetom

Zagreb, 2010.

**Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom
Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti**

Naslov izvornika:

Achieving full participation through Universal Design, 2009.

Francusko izdanje:

Assurer la pleine participation grâce à la conception universelle

Mišljenja iskazana u ovom radu odgovornost su autora i ne odražavaju nužno službenu politiku Vijeća Europe.

Sva prava pridržana. Ni jedan dio ove publikacije ne može se prevoditi, reproducirati ili prenositi, u bilo kojem obliku ili na bilo koji način, elektronički (CD-Rom, internet itd.) ili mehanički, uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo koji sustav za pohranu i pretraživanje informacija, bez prethodne pisane dozvole Odjela za javne informacije i publikacije, Uprave za komunikacije (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int).

Council of Europe Publishing

F-67075 Strasbourg Cedex

<http://book.coe.int>

Ovaj je prijevod tiskan uz dozvolu Vijeća Europe i odgovornost za njega snosi isključivo izdavač.

Vlasnik autorskih prava za izvornik je Vijeće Europe: © Vijeće Europe, za publikaciju na engleskom jeziku.

Sažetak	7
1. Uvod	9
1.1. Definicija Univerzalnog dizajna/ Dizajna za sve	11
1.2. Pristupačnost	13
1.3. Univerzalni dizajn i pomoćna tehnologija	15
1.4. Univerzalni dizajn kao metoda	17
2. Europsko stajalište o Univerzalnemu dizajnu	19
2.1. Povijesni događaji	19
2.2. Trenutna situacija	25
3. Preporuke vladama	29
3.1. Preporuka 1: Usvajanje i odlučivanje	31
3.2. Preporuka 2: Koordinacija	33
3.3. Preporuka 3: Implementacija	35
3.4. Preporuka 4: Procjena	37

4. Primjeri dobre prakse vezani uz Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2006. do 2015. godine i njegovi smjerovi djelovanja	39
4.1. Opća djelovanja	39
4.2. Smjer djelovanja 1: Sudjelovanje u političkom i javnom životu	45
4.3. Smjer djelovanja 2: Sudjelovanje u kulturnom životu	47
4.4. Smjer djelovanja 3: Informacije i komunikacija	54
4.5. Smjer djelovanja 4: Obrazovanje	65
4.6. Smjer djelovanja 5: Zapošljavanje	69
4.7. Smjer djelovanja 6: Izgrađeni okoliš	73
4.8. Smjer djelovanja 7: Promet	87
4.9. Smjer djelovanja 8: Život u zajednici	95
4.10. Smjer djelovanja 12: Pravna zaštita	97
4.11. Smjer djelovanja 14: Istraživanje i razvoj	99
4.12. Smjer djelovanja 15: Podizanje razine svijesti	109
 Prilog	 111

Sažetak

Univerzalni dizajn je strategija kojom se okolina, proizvodi, komunikacija, informacijska tehnologija i usluge čine u najvećoj mogućoj mjeri pristupačnima i upotrebljivima svima – osobito osobama s invaliditetom. Zapreke sudjelovanju u društvenom životu mogu se izbjeći ako se načela Univerzalnog dizajna primijene na opće politike i rješenja od ranih stadija planiranja.

Ovo izvješće pokazuje da su mnoge europske zemlje imale pozitivna iskustva s inicijativama Univerzalnog dizajna/Dizajna za sve, ali i da još nisu iskorištene sve mogućnosti.

Kako bi se to promijenilo, pod naslovima (1) Usvajanje i odlučivanje o načelima; (2) Koordinacija; (3) Implementacija; te (4) Procjena, predstavljeno je više preporuka s jasnim žarištem na procesu planiranja.

Daje se izbor primjera dobre prakse i povezuje s mnogim ključnim smjerovima djelovanja u Akcijskom planu Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja osoba s invaliditetom u društvu: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi za razdoblje od 2006. do 2015. godine (Preporuka Rec/2006/5).

1. Uvod

Mnogi Europljani, osobito osobe s invaliditetom, ne mogu sudjelovati u važnim aktivnostima i aspektima društva na ravnopravan način, jednostavno stoga što politike, društva i okoliš nisu oblikovani tako da zadovolje njihove zahtjeve. Nadalje, uz broj starijih osoba koji se brzo povećava, buduća europska društva suočavaju se s izazovom primjerenog odgovaranja na zahtjeve sve većeg broja osoba s invaliditetom. Ovo izvješće poziva zemlje članice da:

- promiču potpuno sudjelovanje u životu zajednice, osiguravajući pristup i mogućnost korištenja svih aspekata društva, uključujući izgrađeni okoliš, promet, proizvode i robe, informacije, javne službe, obrazovanje, zapošljavanje i skrb;
- implementiraju Univerzalni dizajn kao strategiju za osiguravanje jednakih i demokratskih prava u društvu za sve pojedince, bez obzira na njihovu dob, sposobnosti ili kulturno podrijetlo, uključujući i osobe s invaliditetom.

1.1. Definicija Univerzalnog dizajna/ Dizajna za sve

Nastavljajući se na Rezoluciju iz Tomara¹ usvojenu 2001. godine:

- Univerzalni dizajn je strategija kojoj je cilj učiniti dizajn i strukturu različitih okruženja, proizvoda, komunikacija, informacijske tehnologije i usluga pristupačnima i razumljivima, kao i upotrebljivima, svakome, što je više moguće neovisno i prirodno, poželjno bez potrebe za prilagodbu ili specijalizirana rješenja.
- Cilj koncepta Univerzalnog dizajna je pojednostaviti život svakome čineći izgrađeni okoliš, komunikacije, proizvode i usluge jednako pristupačnima, upotrebljivima i razumljivima.
- Koncept Univerzalnog dizajna promiče promjenu prema većem naglasku na dizajn usredotočen na korisnika, praćenjem holističkog pristupa i s ciljem prilagođavanja potrebama osoba s invaliditetom, uključujući i promjene koje osobe doživljavaju tijekom života.
- Posljedično navedenome, Univerzalni dizajn je koncept koji se proteže izvan područja pristupačnosti zgrada za osobe s invaliditetom te bi trebao postati integrirani dio politika i planiranja u svim aspektima društva.

U svrhu ovog izvješća, smatra se da se termini „Dizajn za sve“, „integralna pristupačnost“, „pristupačni dizajn“, „inkluzivni dizajn“, „dizajn bez zapreka“, „transgeneracijski dizajn“ i „pristupačnost za sve“ približavaju terminu „Univerzalni dizajn“ koji se koristi u ovom tekstu.

Osnovna je zamisao da planiranje i oblikovanje politika, izgrađenog okoliša, informacija, proizvoda i usluga mora odgovarati potrebama osoba s različitim sposobnostima.

¹ Rezolucija Vijeća Europe ResAP(2001)1 o uvođenju načela univerzalnog dizajna u nastavni plan i program svih profesija koje rade na izgrađenom okolišu („Rezolucija iz Tomara“).

Izazov je razviti opća rješenja s ugrađenom prilagodljivošću i kompatibilnošću, koja odgovaraju što je moguće većem broju ljudi, uključujući i osobe s invaliditetom. Za osobe s invaliditetom pomoćna tehnologija i osobne usluge bit će dio ukupnog rješenja, a to rješenje obuhvatit će više ljudi ako se, primjerice, u dizajnu integriraju standardizirana sučelja.

Da bi slijedio ovu praksu, Univerzalni dizajn nudi filozofiju i strategiju koje podupiru implementaciju potpunog građanstva, neovisnog življenja i integracije. Osvještavanje je ključna riječ u ovom procesu, implicirajući da sve politike i rješenja moraju biti pažljivo dizajnirani kako bi odgovarali svim korisnicima. Cilj je postići ovo u najvećoj mogućoj mjeri, što bi smanjilo potrebu za izdvojenim rješenjima i posebnim uslugama.

Kao metodologija dizajna u vremenu, Univerzalni dizajn pridonosi prevenciji i uklanjanju zapreka integraciji, bilo psiholoških, obrazovnih, povezanih s obitelji, kulturnih, socijalnih, profesionalnih, urbanih ili arhitektonskih. Stoga Univerzalni dizajn ima potencijal pomoći definirati koherentnu europsku politiku integracije osoba s invaliditetom, jačanja europskog cilja povećavanja autonomije ljudi i omogućavanja samostalnog izražavanja.

U perspektivi Vijeća Europe, ljudska prava, sudjelovanje i uključivanje spajaju se u Akcijskom planu Vijeća Europe za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2006. do 2015. godine, a Univerzalni dizajn je jedan od načina postizanja ciljeva navedenih u Akcijskom planu.

Iz perspektive industrije, Međunarodna organizacija za standardizaciju pridonijela je Univerzalnim dizajnom i vodičima za Pristupačni dizajn zahtjevima skupina građana s invaliditetom. Vodiči pomažu industriji u prevođenju osnovnih vrijednosti u proizvode i okoline koje su pristupačne za više građana, bez obzira na dob ili invaliditet.

Direktiva o javnoj nabavi Europske komisije i pravila za buduće zakonodavstvo Europske Unije također sadrže Univerzalni dizajn kako bi se postigli dugoročni ciljevi potpunog sudjelovanja i uključivanja.

1.2. Pristupačnost

Sve univerzalno dizajnirane zgrade, internetske stranice, usluge itd. moraju biti pristupačne. Važno je da je pristupačnost kao značajka ugrađena u rješenja na način koji promiče integraciju, a ne rješava samo tehnički problem.

Može se reći da Univerzalni dizajn dodaje pristupačnosti načela kao što su „isti pristup za sve“ ili „jednake mogućnosti za sve“, kako bi se osiguralo sudjelovanje i integracija na ranopravniji način.

Iz tog je razloga potrebno biti konkretan o potrebama za pristupačnošću glavnih korisničkih skupina, kako bi se planerima i dizajnerima predstavila ideja o specifičnim ciljevima Univerzalnog dizajna. Isto tako je potrebno jasno znati kako konzultanti i predstavnici krajnjih korisnika Univerzalnog dizajna moraju biti rano uključeni u proces planiranja.

Predložene su korisničke skupine, koje bi trebale biti uključene u utvrđivanje smjernica pristupačnosti, općih politika i rješenja, korisnici invalidskih kolica i osobe sa smanjenom pokretljivošću, osobe s oštećenjima vida ili sluha, intelektualnim poteškoćama, ili osobe s astmom i alergijama. U većini slučajeva potrebe ovih skupina će također zadovoljiti i potrebe većine ostalih korisničkih skupina.

1.3. Univerzalni dizajn i pomoćna tehnologija

Univerzalni dizajn čini okolinu, komunikacijski uređaj ili uslugu lakšima za korištenje za sve, te naročito za osobe s invaliditetom, ali ne čini pomoćnu tehnologiju nepotrebnom. Osobe s invaliditetom koje trebaju određenu razinu pomoći i dalje će se morati služiti pomoćnom tehnologijom te će rješenja Univerzalnog dizajna morati biti u interakciji s tim tehnologijama.

Stavlja se naglasak na kompatibilnost i prilagodljivost široko pristupačnih uređaja pomoćne tehnologije te je stoga dubinsko znanje o potrebama korisnika i pomoćnoj tehnologiji neizmjereno važno pri oblikovanju društvenih usluga i okoline. Bez tog znanja rezultat će biti skupe prilagodbe, naknadni popravci ili nizak stupanj upotrebljivosti.

Primjeri interakcije Univerzalnog dizajna i pomoćne tehnologije:

- Izgrađeni okoliš dizajniran tako da se u njemu mogu koristiti svi tipovi i veličine invalidskih kolica, hodalice itd., predstavlja učinkovitu okolinu za korisnike te vrste pomoćne tehnologije te istovremeno olakšava korištenje i za roditelje s dječjim kolicima, putnike s kovčezima na kotačićima itd.
- U kinu mnogi ljudi sa slušnim pomagalicama mogu čuti zvuk ukoliko je kino opremljeno kompatibilnim sustavom indukcijske petlje.
- Internet stranice, koje su usklađene sa zahtjevima za pristupačnošću bit će mnogo korisnije za slijepo ili disleksične osobe ukoliko imaju čitače zaslona koji naglas čitaju stranicu, a čitači zaslona sve više postaju standardnim elementom svakodnevnih računalnih programa.
- Stolovi elektronički podesivi po visini, ukoliko su dobro dizajnirani, mogu biti kompatibilni s invalidskim kolicima, budući da omogućavaju svima, uključujući korisnike invalidskih kolica, da pronađu udobni radni položaj.

1.4. Univerzalni dizajn kao metoda

Najrasprostranjenija metoda rada s Univerzalnim dizajnom na nacionalnoj razini je preko definiranja zahtjeva za pristupačnošću u skladu s načelima „isti pristup za sve “ ili „jednake mogućnosti za sve“. Tradicionalno se sljedećih sedam glavnih načela² navodi prilikom objašnjavanja Univerzalnog dizajna, ali treba napomenuti da oni svoje izvorište imaju u dizajnu izgrađenih okoliša i proizvoda te da se trebaju još više proširiti. Kad se radi o postizanju jednakih prava, pristupačnosti i demokraciji pomoću Univerzalnog dizajna, izazov predstavlja uključivanje tih sedam načela u standardne načine mišljenja, planiranja i metoda u svim područjima društva:

- jednakost pri korištenju: korisno i isplativo za ljude s različitim sposobnostima;
- fleksibilnost u korištenju: zadovoljavanje širokog raspona individualnih potreba i sposobnosti;
- jednostavno i intuitivno korištenje: lako razumljivo bez obzira na iskustvo, znanje, jezične sposobnosti ili trenutnu razinu koncentracije korisnika;
- uočljive informacije: učinkovito prikazivanje potrebnih informacija korisniku, bez obzira na okolne uvjete ili opažajne sposobnosti korisnika;
- tolerancija na pogrešku: smanjivanje opasnosti i loših posljedica slučajnog ili nenamjeravanog djelovanja na najmanju moguću mjeru;
- mali tjelesni napor: može se koristiti učinkovito i ugodno s najmanjim mogućim umaranjem;
- veličina i prostor: omogućava se odgovarajuća veličina i prostor za pristup, doseganje, rukovanje i korištenje, bez obzira na veličinu tijela, držanje ili pokretljivost korisnika.

2 Sveučilište Sjeverne Karoline, Centar za Univerzalni dizajn, 1995. g.

Osim prevođenja načela, pozornost treba usmjeriti na stupnjeve procesa Univerzalnog dizajna, a naročito u nacionalnim i lokalnim projektima koji trebaju biti sveobuhvatni, održivi tijekom vremena i uključivati niske troškove. Ukoliko želimo praktične rezultate, trebamo se usredotočiti na:

- prihvaćanje i odlučivanje o načelima;
- koordinaciju između ključnih sudionika;
- praktičnu implementaciju;
- procjenu i učinkovit daljnji rad.

U tom se smislu projekti Univerzalnog dizajna ne razlikuju od ostalih projekata ili politika.

U organizacijama koje su usmjerene na proizvode i usluge nužno je imati strategije za potporu planerima i dizajnerima u razvojnom procesu, a neki od elemenata su: osiguravanje odgovarajućih alata, vještina i obrazovanja osoblja, popraćena određivanjem odgovornosti za Univerzalni dizajn na razinama upravljanja, od istraživanja, preko razvoja i inženjeringa, do marketinga.

2. Europsko stajalište o Univerzalnom dizajnu

2.1. Povijesni događaji

Za razumijevanje trenutnog stajališta o Univerzalnom dizajnu bitnu ulogu imaju brojni značajni međunarodni događaji, a također i brojni doprinosi koje su tijekom vremena dali određeni instrumenti i nevladine organizacije, kao što je prikazano kronološkim redoslijedom u sljedećem nepotpunom popisu:

1950.	Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda
1981.	Međunarodna godina osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda
1982.-1992.	Desetljeće osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda
1990.	Zakon o Amerikancima s invaliditetom (ADA) sa svojim skupom propisa koji zabranjuju diskriminaciju osoba s invaliditetom u gotovo svim aspektima društva. ADA je širom svijeta bila inspiracija za postizanje jednakih prava za osobe s invaliditetom
1991.-1994.	Tehnološka inicijativa EU-a za starije i osobe s invaliditetom (TIDE)
1992.	Preporuka R (92) 6 Vijeća Europe o sveobuhvatnoj politici za osobe s invaliditetom, koja utječe na politike invaliditeta na nacionalnoj i međunarodnoj razini
1993.	Standardna pravila Ujedinjenih naroda o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom.

	<p>„Izjednačavanje mogućnosti“ definira se kao „proces kroz koji se različiti sustavi društva i okoline, kao što su usluge, aktivnosti, informacije i dokumenti, čine pristupačnima svima, naročito osobama s invaliditetom“. Pravila opisuju preduvjete, ciljna područja i mjere implementacije za ravnopravno sudjelovanje, s 22 pravila koja opisuju inicijative koje polaze od podizanja razine svijesti i pristupačnosti do informacija i istraživanja.</p>
1995.	Načela Univerzalnog dizajna formulirana su u Centru za Univerzalni dizajn Sveučilišta Sjeverne Karoline
1996.	Prva verzija Europskog koncepta pristupačnosti (ECA)
1997.	Amsterdamski ugovor Europske Unije koji uključuje članak 13 o nediskriminaciji
1997.-1999.	Inicijativa o pristupačnosti interneta (WAI) organizacije W3C razvija prve smjernice o pristupačnosti za internet
1998.-2002.	E-pristupačnost u FP5 EU-a (prijava koje se odnose na osobe s posebnim potrebama, uključujući starije i osobe s invaliditetom)
1998.	Članak 508. Zakona o rehabilitaciji SAD-a je prvi zakon unutar informacijske tehnologije koji uključuje zahtjeve o pristupačnosti u procesu javne nabave
1999.	Smjernice o pristupačnosti prvi se puta utvrđuju u Međunarodnoj organizaciji za standardizaciju (ISO)
2001.	Rezolucija ResAP(2001)1 (Tomar) Vijeća Europe navodi kako se načela Univerzalnog dizajna trebaju uvesti u nastavni plan i program svih zanimanja vezanih uz izgradnju okoliša. Definicija Univerzalnog dizajna Rezolucije iz Tomara čini temelj definicije u ovom izvješću.

2001.	Rezolucija ResAP(2001)3 Vijeća Europe „Prema punom građanstvu osoba s invaliditetom kroz inkluzivne nove tehnologije“
2002.	Akcijski plan e-Europa 2002 Europske komisije teži postizanju „informativnog društva za sve“. Plan uključuje posebnu liniju djelovanja prema WAI smjernicama, nacionalnim centrima izvrsnosti, nastavnom planu i programu za dizajnere te standardima Dizajna za sve. Europska mreža e-pristupačnosti Dizajna za sve (EDeAN) utemeljena je kao rezultat navedenoga. Akcijski plan je popraćen rezolucijom Europskog vijeća o e-pristupačnosti – on treba poboljšati pristup osoba s invaliditetom društvu temeljenom na znanju.
2002.	ISO Vodič 71: „Smjernice za tvorce standarda kako bi se odgovorilo na potrebe starijih osoba i osoba s invaliditetom“, tvoreći bazu za CEN/CENELEC Vodič 6
2003.	Ministarska deklaracija EU-a o e-inkluziji (Grčka) navodi kako bi se opći pristup trebao temeljiti na načelima Dizajna za sve, dostupnosti i pristupačnosti proizvoda i usluga kako bi se zadovoljile potrebe građana s invaliditetom. WAI smjernice, najbolje prakse Dizajna za sve, zahtjevi za pristupačnošću u postupcima javne nabave proizvoda i usluga široke upotrebe glavna su pitanja.
2003.	Ministarska rezolucija iz Malage o integracijskim politikama za osobe s invaliditetom ističe kako je glavni cilj za sljedeće desetljeće poboljšati kvalitetu života osoba s invaliditetom i njihovih obitelji. Naglasak se stavlja na integraciju i puno sudjelovanje u društvu, budući da participativno i pristupačno društvo predstavlja korist za cjelokupnu populaciju.

2003.	Rezolucija Europske komisije o promicanju zapošljavanja i socijalne integracije osoba s invaliditetom, kako bi im se osigurala jednaka prava kao i drugim građanima
2003.	Druga verzija Europskog koncepta o pristupačnosti (ECA)
2005.	Izvješće Europske komisije COM(2005)425 o implementaciji e-pristupačnosti, koje dovodi do implementacije „i2010 – Europsko informacijsko društvo za rast i zaposlenost“
2005.	Treći sastanak na vrhu šefova država i vlada koji je održalo Vijeće Europe u Varšavi. U Varšavskom akcijskom planu, šefovi država i vlada složili su se da „konsolidiraju rad Vijeća Europe po pitanju invaliditeta te da podupru prihvaćanje i implementaciju desetogodišnjeg akcijskog plana stvorenog s ciljem da se učini odlučan napredak u osiguravanju jednakih prava za ljude s invaliditetom“ (Poglavlje III.1.).
2005.	Europska Unija daje mandat Europskoj organizaciji za standardizaciju za razvoj standarda o zahtjevima za pristupačnošću koji će se koristiti u javnoj nabavi u domeni ICT-a (obnovljen 2007). Nastavlja se dijalog sa SAD-om u pogledu harmonizacije europskih i američkih standarda kako bi se ojačalo globalno tržište.
2006.	Akcijski plan o invaliditetu Vijeća Europe 2006.-2015. pokušava pretočiti ciljeve Vijeća Europe u pogledu ljudskih prava, nediskriminacije, jednakih mogućnosti, punih građanskih prava i participacije osoba s invaliditetom u europski politički okvir o invaliditetu. Namjera je pomoći tvorcima politika u dizajniranju, prilagođavanju, preusmjeravanju i implementaciji odgovarajućih planova, programa i inovativnih strategija.

2006.	Deklaracija iz Rige spominje pristupačnost i dizajn novih tehnologija, podupirući akcijske planove EU zajednice.
2007.	Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom otvorena je za potpisivanje. Univerzalni dizajn se posebno spominje pod „općim obvezama“.
2007.	Europska godina jednakih mogućnosti za sve naglašava jednaka prava i antidiskriminaciju kao glavna pitanja. Potpomognuta je kampanjama širenja informacija o važnom zakonodavstvu i direktivama EU-a. Perspektiva je šira od invaliditeta te uključuje mnoge druge skupine.
2007.	Rezolucija ResAP(2007)3 Vijeća Europe o „Postizanju pune participacije kroz Univerzalni dizajn“ je prihvaćena.
2008.	Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom stupa na snagu.

2.2. Trenutna situacija

Na temelju upitnika koji su podijeljeni na početku rada i dodatnih informacija, dobivenih od izaslanika iz zemalja članica koje su sudjelovale, može se zaključiti da je veliki broj gore spomenutih događaja i rezolucija unesen u nacionalne, regionalne i lokalne inicijative.

Može se zaključiti kako je definicija Univerzalnog dizajna prisutna u Europi te kako postoji jasno vjerovanje u potrebu da Univerzalni dizajn omogući ljudima s invaliditetom dostizanje pune demokracije i ekonomskih prednosti. Europa sada promatra prihvaćanje sve većeg broja nacionalnih akcijskih planova o invaliditetu s namjerom da im prida mjesto koje zaslužuju, dajući do znanja da su potrebna konkretna djelovanja, a da samo dobre namjere nisu dovoljne.

Univerzalni dizajn – pod raznim određenjima – te pristupačnost, na dnevnom su redu u mnogim zemljama, ugrađujući ljudska prava, antidiskriminaciju i demokratske vrijednosti u konkretne politike. Pitanja unutar zdravstvene skrbi, integracije, pristupačnosti, obrazovanja i zapošljavanja često nose značajke pristupa Univerzalnog dizajna.

Zakonodavstvo se može podijeliti u prava, zakone, odredbe i lokalne propise potpomognute metodama kako bi se provele zakonske mjere te, u nekim slučajevima, standardi o pristupačnosti. Programi osvješćivanja usmjereni su na odabrane profesije preko medija i drugih instrumenata komunikacije. Politike javne nabave spominju se i često navode kao učinkovita sredstva. Antidiskriminacijski zakoni prisutni su u nekim zemljama te nedavna Direktiva EU-a o javnoj nabavi u socijalnim pitanjima, kao dodatni primjer, podupire ugrađivanje pristupačnosti i značajki Univerzalnog dizajna u tehničke specifikacije.

Pregled Univerzalnog dizajna/Dizajna za sve, odabrane europske zemlje

Univerzalni dizajn/Dizajn za sve	Belgija	Danska	Njemačka	Mađarska	Irska	Luksemburg	Nizozemska	Norveška	Poljska	Portugal	Španjolska
Primarni naziv politike	Univerzalni dizajn	Pristupačnost za sve	Dizajn bez zapreka	Univerzalni dizajn	Univerzalni dizajn	Pristupačan dizajn	Dizajn za sve	Univerzalni dizajn	Dizajn za sve	Dizajn za sve	Univerzalni pristup, Pristupačnost
Ostali nazivi politike		Dizajn za sve, Univerzalni dizajn			Pristupačnost za sve		Inkluzivna politika, Pristupačnost, Upotrebljivost		Pristupačnost za sve		Jednake mogućnosti, Nediskriminacija
UD/DZS na političkom dnevnom redu	Da	Da	Da*	Da	Da	Da*	Djelomično	Da	Da	Da	Da*
Nacionalni UD/DZS plan	Ne	Ne	Da*	Djelomično	Da	Da*	Ne	Da	Da	Ne	Da*
Zakonodavstvo o UD/DZS	Ne	Djelomično	Da*	Ne	Da	Da*	Ne	Da	Da	Da	Da*
Zakon o diskriminaciji osoba s invaliditetom	Ne	Ne	Da	Da	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Da
Nacionalni sustav praćenja UD	Ne	Da	Da*	Ne	Ne	Ne	Ne	Djelomično	Ne	Ne	Ne
Programi podizanja razine svijesti o UD/DZS	Ne	Da*	Da*	Da	Ne	Da	Da	Da	Da	Ne	Da*
Politike javne nabave uključuju UD/DZS	Ne	Djelomično	Da*	Da	Da*	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Djelomično
Organizacije osoba s invaliditetom sudjeluju kroz strukturirani dijalog	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
Sudjelovanje industrije kroz strukturirani dijalog	Ne	Ne	Da*	Ne	Ne	Ne	Da*	Da	Da	Ne	Djelomično
UD u obrazovnom planu i programu za izgrađeni okoliš	Da	Djelomično	Ne	Da	Ne	Djelomično	Djelomično	Da	Da	Da	Da*
Programi istraživanja o UD/DZS	Ne	Djelomično	Da*	Da	Djelomično	Djelomično	Da*	Da	Da	Ne	Da*
Sustav označavanja UD/DZS	Ne	Da*	Ne	Da*	Da*	Da	Da*	Da*	Da	Ne	Djelomično

UD/DSZ: Univerzalni dizajn/Dizajn za sve

Da*: da, ali pod drugim nazivom

Navodi se široki raspon komplementarnih mjera. Čini se kako su najveći opisani planovi Univerzalnog dizajna nacionalni i lokalni programi sa širenjem filozofije odozgo prema dolje; naročito su učinkoviti kada su poduprti zakonodavstvom, zakonima i propisima za implementaciju i kasnije djelovanje. Nevladine organizacije općenito imaju vrlo važnu ulogu u stvaranju planova. Neusklađene kampanje smatraju se nezadovoljavajućima.

Pristupačnost se smatra preduvjetom za postizanje jednakih mogućnosti za osobe s invaliditetom u svim područjima društva. Kako bi se promicalo otklanjanje prepreka, izbjegavajući naknadno popravljjanje, u mnogim zemljama prevladavaju politike koje se temelje na potrebama korisnika i dijalogu usredotočenom na korisnika.

Održivost procesa Univerzalnog dizajna važno je pitanje u implementaciji akcijskih planova i inicijativa, budući da procesi moraju biti funkcionalni tijekom dužeg vremenskog razdoblja kako bi ostvarili rezultate.

Nekoliko je zemalja doživjelo jasan pomak od organiziranja društva putem zakona do njegovog organiziranja putem tržišta. Druge zemlje, međutim, vratile su zakone natrag u žarište, zahvaljujući neprimjerenom odgovoru tržišnih mehanizama kada je u pitanju osiguravanje jednakih prava.

U pitanjima invaliditeta postoji pomak od medicinskog modela prema modelu nezavisnog života i promicanju ljudskih prava. Isto se tako socijalni model povezao s modelom ljudskih prava te je Univerzalni dizajn stavljen na politički dnevni red kao most između dva modela, na mnogim različitim razinama.

Unutar obrazovanja, nekoliko zemalja članica poduzelo je napore usmjerne na integriranje djece i učenika u redovne osnovne i srednje škole te se čini kako postoji ukupni napredak u pristupačnosti objekata i osobnih usluga za osobe s invaliditetom koje pohađaju više obrazovanje.

Polovica zemalja u pregledu uvela je Univerzalni dizajn u nastavni plan i program za zanimanja koja rade na izgradnji okoliša.

U odgovorima zemalja članica spominju se istraživački programi i opširnije korištenje smjernica i standarda. Koordinirane informacijske baze podataka o proizvodima i pomoćnim tehnologijama, koje se mogu koristiti u svrhe Univerzalnog dizajna, primjenjuju se u nekoliko zemalja.

Smjernice Inicijative pristupačnosti interneta (WAI) u mnogim su zemljama primijenjene u općim internetskim stranicama. Još nisu svi konačni proizvodi u potpunosti pristupačni, ali je napredak vidljiv.

Mnoge zemlje, organizacije i gradovi testiraju označavanje kao instrument za turističke informacije i kampanje za javnost u zemljama članicama.

U mnogim slučajevima javne organizacije u zemljama članicama pokreću projekte unutar programa za upravljanje pitanjima vezanim uz invaliditet. U privatnom sektoru u nekim zemljama članicama velike tvrtke uključuju upravljanje pitanjima vezanim uz invaliditet kao dio korporacijske politike, usporedno s upravljanjem ljudskim resursima za zaposlenike s invaliditetom.

Potrebno je, međutim, napomenuti da, unatoč mnogim pozitivnim inicijativama, odgovori na naš upitnik pokazuju da se mnoge inicijative tek trebaju pokrenuti ili ih je potrebno objediniti s učinkovitijim procesima.

3. Preporuke vladama

Pregled povijesnih događaja i trenutne situacije pokazuje da je rad proveden na poboljšavanju pristupačnosti, uključujući i mjere Univerzalnog dizajna, ustvari doveo do većeg sudjelovanja osoba s invaliditetom u javnom životu.

Mnoge europske države, međutim, ne koriste u potpunosti prednosti potencijala Univerzalnog dizajna, te su za rješavanje problema starenja i povećanja broja osoba s invaliditetom jasno potrebne nove mjere.³

Sukladno tome, potrebno je poduzeti daljnje korake na integraciji osoba s invaliditetom kao potpuno prilagođenih članova društva, koji će omogućiti njihovo sudjelovanje u javnom životu (zapošljavanje, političko sudjelovanje itd.).

Napredak u ostvarivanju ljudskih prava na međunarodnoj, europskoj ili regionalnoj razini ovisi o vladama i izabranim tijelima kao pokretačkim snagama. Implementacija i provođenje strategija Univerzalnog dizajna mogu olakšati promicanje jednakih prava za sve građane u svim aspektima društva. Međutim, ne smije se zaboraviti na privatni sektor kad je riječ o implementaciji, što često znači uključivanje javnih i privatnih tijela na jednakoj osnovi.

³ (Rec/2006/5: „uzevši u obzir da je procijenjeni udio osoba s invaliditetom u ukupnom stanovništvu Europe 10-15 %, da su glavni uzroci invaliditeta bolest, nesreće i ograničavajući uvjeti među starijim osobama, te da se, među ostalim, očekuje stalni porast broja osoba s invaliditetom zbog sve duljeg očekivanog životnog vijeka ...“)

<p>Akcijski plan za osobe s invaliditetom 2006. – 2015.</p> <p style="text-align: center;">↓ ↑</p>	<p>Zemlje članice trebale bi poduzeti aktivnosti koje sadrže načela Univerzalnog dizajna, obuhvaćaju sve aspekte društva, primjerice, izgrađeni okoliš, ICT mreže, promet, usluge, turizam, proizvode i robe, informacije, zapošljavanje i obrazovanje. Koordinirane inicijative trebale bi se poduzimati kroz Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja osoba s invaliditetom u društvu: poboljšavanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi u razdoblju od 2006. do 2015. godine (Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2006. do 2015. godine), pozorno promatranje na koji su način njegovi ključni smjerovi djelovanja vezani uz Univerzalni dizajn i pristupačnost.</p>
<p>Inicijative Univerzalnog dizajna</p>	

Kako bi se razvile, implementirale i održale strategije Univerzalnog dizajna, potrebno je dati inicijative ključnim subjektima u različitim sektorima društva, javnom kao i privatnom. Budući da države različito organiziraju svoj društveni život u Europi, i tržište i zakonodavstvo važne su arene i tvorci politika moraju ih obuhvatiti.

Specifičnije preporuke uređene su pod četiri naslova:

- usvajanje i odlučivanje
- koordinacija
- implementacija
- procjena

uz zbirku primjera dobrih praksi Univerzalnog dizajna, vezanih uz Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2006. do 2015. godine.

3.1. Preporuka 1: Usvajanje i odlučivanje

Tvorci politika prije svega trebaju usvojiti koordinirani, usklađen i međuresorni pristup konceptu Univerzalnog dizajna. Politike o invaliditetu na nacionalnoj razini trebale bi biti inkluzivne i trebale bi osvijestiti pitanja invaliditeta u svim područjima politika, uključujući i Univerzalni dizajn. Imajući na umu da se politike Univerzalnog dizajna bave jednakim mogućnostima, ove politike moraju biti na visokoj razini pravne odgovornosti, te bi trebale uključivati mjere provođenja. Pitanja i smjerovi djelovanja Akcijskog plana Vijeća Europe za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2006. do 2015. godine pružaju relevantan okvir.

Primjeri osnovnih pitanja o kojima treba odlučiti planovi su za poboljšavanje sudjelovanja u političkom, javnom i kulturnom životu, pristupačni sustavi komunikacije i informacija, obrazovanja, izgrađenog okoliša, prometnog sustava, zdravstvene skrbi, istraživanja i razvoja. Sva područja trebala bi primijeniti strategije Univerzalnog dizajna.

Doprinos iskusnih predstavnika organizacija korisnika, istraživačkih skupina i znanstvenih centara trebao bi se osigurati na svim razinama na kojima se donose odluke o načelima Univerzalnog dizajna. Na taj se način mogu uzeti u obzir različiti zahtjevi različitih skupina ljudi, a uključivanje iskusnih korisnika i/li njihovih predstavnika također pomaže u mobiliziranju kritične mase te pokretanju političke akcije.

Primjeri sa žarištem na usvajanju i odlučivanju o načelima:

- Vladin Akcijski plan za poboljšanu pristupačnost za osobe s invaliditetom
- Plan za Univerzalni dizajn u ključnim područjima društva, Norveška
- Zakon o jednakim mogućnostima 2002., Njemačka
- Pristupačne plaže u Valenciji, Španjolska
- Prvi nacionalni plan pristupačnosti 2004. – 2012., Španjolska

3.2. Preporuka 2: Koordinacija

Tvorci politika trebali bi uključiti ključne čimbenike iz svih sektora društva, i javne i privatne, i centralizirane i decentralizirane. Koordinacija je važna i na europskoj razini, kao koordinacija među zemljama članicama, razmjena znanja, najboljih primjera iz prakse, metoda itd., jer pojednostavljuje proces za vlade, planere i dizajnere, usto što čini europska društva sveobuhvatnima za osobe s invaliditetom. Na nacionalnoj razini treba osigurati da različita ministarstva budu koordinirana od početnih faza, primjerice unutar okvira Akcijskog plana Vijeća Europe za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2006. do 2015. godine. Koordinacija i stimulacija javnih i privatnih partnerstava, kao što su ciljani sporazumi, od vitalnog su značaja.

Dizajnerima, arhitektima i inženjerima treba dati poticaj da uzmu u obzir potrebe osoba različite dobi, različitih mogućnosti i kulturnog podrijetla pri dizajniranju, a to se može postići uključivanjem zahtjeva Univerzalnog dizajna u javnu nabavu. To treba popratiti protokom informacija o Univerzalnom dizajnu stručnjacima, tako da se usklađenost sa standardima pristupačnosti učini obveznom, te kroz kasnije procedure procjene kvalitete.

Vlade bi trebale napraviti okvir za sektor obrazovanja kako bi u njega ugradile načela Univerzalnog dizajna. Stručnjaci u obrazovanju trebaju biti uključeni u ovaj proces te pridonijeti uvođenju načela Univerzalnog dizajna u nastavni plan i program. Posebno to trebaju učiniti sve profesije koje rade na izgrađenom okolišu, ali i one koje pružaju usluge, informacije i proizvode. Bit će potrebni tečajevi za poduku iz Univerzalnog dizajna, kao i nastavni materijali usklađeni s načelima Univerzalnog dizajna. Uzevši u obzir da vlade ponekad teško mogu utjecati na nastavne planove i programe, dodjeljivanje novčanih sredstava programima izobrazbe za Univerzalni dizajn može biti način podizanja razine svijesti u sektoru obrazovanja.

Potrebno je planirati tečajeve na svim razinama, od osnovnih do specijaliziranih, te usmjerenih različitim strukama, po mogućnosti uz potporu savjetovanja stručnjaka za Univerzalni dizajn.

Treba postaviti zahtjev pred istraživače, znanstvene centre i predstavnike skupina krajnjih korisnika da pridonese jasno definiranim zahtjevima korisnika za smjernice i standarde, na temelju istraživanja koje obuhvaća mnoštvo skupina korisnika.

Kako bi se distributere i proizvođače potaknulo da ciljaju na šire skupine korisnika i tržišta, tvorci politika trebali bi predvoditi uključivanjem značajki Univerzalnog dizajna u javne nabave. Tržišta rada u privatnom, kao i u javnom sektoru, mogu se otvoriti širim skupinama ljudi kroz ciljane sporazume s menadžerima i poslodavcima.

Primjeri sa žarištem na koordinaciji:

- Smjernice za e-administraciju, Švedska
- CEPACC – Mreža znanosti i poduzetništva za pristupačnost u komunikaciji, Španjolska
- IMSERSO, ONCE, Sporazumi autonomnih zajednica i lokalnih vlasti – Španjolska
- Mreža općina koje koriste Univerzalni dizajn kao opću strategiju, Norveška.

3.3. Preporuka 3: Implementacija

Kad je riječ o implementaciji strategija Univerzalnog dizajna, tvorci politika trebali bi uvesti zakonodavne mjere i odredbe kako bi pružili osnovni okvir za mehanizme implementacije.

Pružanje informacija o zakonskim mjerama, socijalnim uslugama, proizvodima, pomoćnoj tehnologiji itd., građanima i organizacijama korisnika omogućuje korisnicima donošenje vlastitih odluka. Aktivnosti za podizanje razine javne svijesti o Univerzalnog dizajnu preporučuju se i Akcijskim planom Vijeća Europe za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2006. do 2015. godine kao okvirom. Prihvaćanje Univerzalnog dizajna zahtijeva nove načine razmišljanja uz implementaciju strategija i smjernica, a komunikacija koja pokazuje da Univerzalni dizajn može biti vidljiv, opipljiv i realan za primjenu, trebala bi biti osigurana kao snažna osnova za ovu promjenu razmišljanja. Ovo vrijedi za zemlje s visokom razinom prihvaćanja Univerzalnog dizajna, kao i za zemlje koje počinju od samog početka.

Odgovornost u pitanjima Univerzalnog dizajna treba se dodijeliti ključnim osobama u organizacijama kako bi se osiguralo sveobuhvatno prihvaćanje. Potrebno je osnovati radnu skupinu utjecajnih vođa u sektoru kako bi se promicala socijalna interakcija između svih građana, posebno uključujući osobe s invaliditetom. Potrebna su odgovarajuća financijska sredstva kako bi se omogućila implementacija akcijskih planova Univerzalnog dizajna, a uz njih su potrebne i procedure za prenošenje detaljnih zahtjeva, smjernica i standarda. Posebno su važni planovi za poboljšanu pristupačnost u postojećoj okolini, korištenjem metoda Univerzalnog dizajna, ali potrebno je pozabaviti se i nefizičkom okolinom, kao što su informacijska tehnologija i komunikacija.

Potrebno je provesti analize troškova i koristi od primjene načela Univerzalnog dizajna u nekoliko područja kao što su obrazovanje, rad i promet, a rezultate treba prenijeti kako bi se promicala inkluzivna politika unutar različitih područja politika ili Univerzalni dizajn u razvoju proizvoda.

Potrebno je osnovati centre znanja o Univerzalnom dizajnu s utvrđenom zadaćom da osiguraju lagan pristup informacijama za javnost i zainteresirane strane. Potrebno je sabrati primjere dobre prakse korištenja načela Univerzalnog dizajna.

Primjeri sa žarištem na implementaciji:

- Pristupačna plaža – Plaža za sve, Portugal
- Propisi za pristupačnu informacijsku tehnologiju, Njemačka
- Sustav javnog prijevoza, Barcelona, Španjolska
- Dizajn za sve – edukativni programi povezani s izgrađenim okolišem i informacijskim tehnologijam; Bijela knjiga Dizajna za sve na sveučilištu, Španjolska
- Integracija načela Univerzalnog dizajna u obrazovanje arhitekata, Mađarska
- Internetski rječnik, Mađarska.

3.4. Preporuka 4: Procjena

Procjena kvalitete i povratne informacije tijekom i nakon implementacije akcijskih planova, temeljenih na načelima Univerzalnog dizajna, važni su alati u postizanju učinkovitosti procesa.

Potrebno je zabilježiti napredak, ustanoviti naknadne procedure, a praćenje bi trebalo voditi prema ispravljanju ciljeva i metoda, ukoliko to bude potrebno. Potrebno je zatražiti od stručnjaka s iskustvom u procjeni kvalitete i istraživanju da pretvore jasno definirane zahtjeve korisnika, utemeljene na dokazima, u instrumente za statističko mjerenje učinaka, uključujući socijalne aspekte, kao i tehnička pitanja. Nadzor poštivanja ljudskih prava skupina korisnika postaje jednostavniji ako su sredstva dodijeljena predstavnicima krajnjih korisnika, što im omogućuje sudjelovanje.

Primjer sa žarištem na procjeni:

- Vladin Akcijski plan za povećanu pristupačnost za osobe s invaliditetom;
Plan za Univerzalni dizajn u ključnim područjima društva, Norveška.

4. Primjeri dobre prakse vezani uz Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2006. do 2015. godine i njegovi smjerovi djelovanja

Vezano uz smjerove djelovanja Akcijskog plana Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja osoba s invaliditetom u društvu: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi u razdoblju od 2006. do 2015. godine (Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2006. do 2015. godine), predstavljen je izbor primjera dobre prakse Univerzalnog dizajna uz dodatna pitanja. Značajke Univerzalnog dizajna i ograničenja pojedinih primjera navode se kao inspiracija za nacionalne i lokalne inicijative.

NB: Nisu svi primjeri savršeni u svakom pogledu, ali ipak sadrže aspekte Univerzalnog dizajna koji se smatraju važnima.

Uz koordinaciju s Akcijskim planom Vijeća Europe za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2006. do 2015. godine, primjeri iskazuju i faze u procesu Univerzalnog dizajna: Usvajanje i odlučivanje o načelu, Koordinaciju, Implementaciju i Procjenu. I sam Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2006. do 2015. godine dobar je primjer općeg akcijskog plana koji usredotočuje svoje smjerove djelovanja na istim načelima.

4.1. Opća djelovanja

Prvi nacionalni plan pristupačnosti 2004. – 2012., Španjolska

Sektor:	Nacionalni akcijski planovi
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	√
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Španjolska

Opis: Prvi nacionalni plan pristupačnosti je strateški okvir za promicanje i konsolidaciju mjera španjolske Vlade, zajedno s ostalim vladinim tijelima te javnim i privatnim organizacijama, s planom uklanjanja prepreka i uvođenja koncepta Dizajna za sve.

Nastao je u kontekstu Zakona 51/2003 o jednakim mogućnostima, nediskriminaciji i univerzalnom pristupu za osobe s invaliditetom, kako bi omogućio španjolskoj Vladi poticanje provedbe ovog zakona. Njegov je cilj, stoga, promicati jednake mogućnosti i nediskriminaciju za osobe s invaliditetom, istovremeno poboljšavajući kvalitetu života za stanovništvo u cjelini.

Glavni ciljevi plana su provesti one studije koje su potrebne za ispunjavanje općih aspekata Zakona za regulaciju osnovnih uvjeta za pristupačnost i nediskriminaciju te za promicanje pristupačnosti. Posebna je pozornost posvećena socijalnim službama, pravosuđu, novim tehnologijama informacija i komunikacija, te infrastrukturi za slobodno vrijeme i turizam. Aktivnosti koje se smatraju dijelom plana uključuju kampanje za podizanje razine svijesti, izobrazbu o „Pristupačnosti“ i „Dizajnu za sve“ na sveučilištima, promicanje istraživanja na ovom području te suradnju između različitih subjekata.

Plan je pokrenulo španjolsko Ministarstvo za zapošljavanje i socijalne službe (MTAS), koje će nadgledati implementaciju plana, ali neće biti jedino tijelo odgovorno za njegovu provedbu: mnogi javni i privatni čimbenici moraju ostvariti svoju ulogu u širenju pristupačnosti u zgradama, ulicama, uslugama i proizvodima.

Vrijeme provedbe: 2004. – 2012.

Vladin akcijski plan za povećanu pristupačnost za osobe s invaliditetom; Plan za Univerzalni dizajn u ključnim područjima društva, Norveška

Sektor:	Nacionalni akcijski planovi
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	√
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: Vladin akcijski plan za povećanu pristupačnost za osobe s invaliditetom ima za cilj povećati pristupačnost za sve, s posebnim žarištem na osobama s funkcionalnim oštećenjima. On uključuje invaliditet koji utječe na vid, sluh, kognitivne funkcije te osjetljivost na čimbenike iz okoline (osobe s astmom i alergijama).

Aksijski plan oblikovan je tako da ujedinjuje i ojačava napore za povećavanje pristupačnosti zgrada, vanjske okoline, proizvoda i ostalih važnih područja društva. Plan sadrži inicijative pod nadležnošću 15 različitih ministarstava.

Sljedećih pet načela čini osnovu Akcijskog plana:

- uključuje sva važna područja društva,
- ukorijenjen je u načelu resorne odgovornosti,
- Vladine inicijative će se koordinirati,
- naponi će se temeljiti na sudjelovanju korisnika na svim razinama,
- mjere i njihov učinak stalno će se procjenjivati.

Plan uključuje više od 100 konkretnih djelovanja s godišnjim proračunom većim od 35 milijuna eura. Svake godine koristi se 2,5 milijuna eura za stimuliranje inovacija i novih djelovanja. Proračunske smjernice pomažu odrediti prioritete u državnim tijelima i ostalim središnjim agencijama.

Značajke Univerzalnog dizajna: Akcijski plan naglašava važnost ugrađivanja strategije Univerzalnog dizajna u vladine politike i upravu, kao što je već učinjeno u nekoliko zakona vezanih uz obrazovanje na sveučilištima, veleučilištima i u strukovnim srednjim školama. Strategija Univerzalnog dizajna bit će uključena u zakone za javnu nabavu, gradnju i planiranje.

Poveznica: www.universal-design.environment.no

Vrijeme provedbe: 2005. – 2009., sa značajnom izmjenom 2007. godine

Dizajn za sve – Nordijski program djelovanja, nordijske zemlje

Sektor:	Akcijski planovi
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Svim građanima nordijskih zemalja
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Nordijske zemlje

Opis: Nordijski akcijski plan za razdoblje od 2005. do 2007. godine *Dizajn za sve – Nordijski program djelovanja* usvojilo je Nordijsko vijeće ministara⁴ 2005. godine.

Akcijski plan, temeljen na načelu podizanja razine svijesti, najavljuje Univerzalni dizajn/Dizajn za sve kao ključnu strategiju za poboljšavanje pristupačnosti u Nordijskom vijeću ministara i nudi 17 mjera koje se dijele na tri dijela: opća strategija; informacijska strategija; te pristupačnost institucija Nordijskog vijeća ministara. Akcijski plan temelji se na prijedlogu koji je izradilo Tajništvo Nordijskog vijeća za politike o invaliditetu.

⁴ Nordijsko vijeće ministara osnovano je 1971. godine kao Forum za suradnju nordijskih vlada.

Cilj akcijskog plana je razvijanje svijesti u području Dizajna za sve te promicanje sustavnog rada prema potpunoj pristupačnosti u Nordijskom vijeću ministara, njegovim institucijama te, dugoročno, u društvu u nordijskim zemljama za sve građane.

Ovaj strateški dokument podrazumijeva promjenu politike, trajnu predanost pristupačnosti u svim aktivnostima koje poduzima Nordijsko vijeće ministara od 2006. godine nadalje, dodjelu većih financijskih sredstava, potrebu za istraživanjem i vrednovanjem posljedica za osobe s invaliditetom kao dio procesa planiranja.

Sve institucije Nordijskog vijeća ministara, koje koordiniraju nordijsku suradnju u različitim sektorima, moraju implementirati akcijski plan i uključiti aspekte pristupačnosti u svoje politike i proračune. Sve institucije Nordijskog vijeća ministara moraju primijeniti kompetencije i iskustvo Nordijskog vijeća za politike o invaliditetu svaki puta kad se njihov rad tiče pitanja vezanih uz osobe s invaliditetom.

Značajke Univerzalnog dizajna: Nordijski akcijski plan *Dizajn za sve – Nordijski program djelovanja* naglašava važnost uključivanja perspektive Dizajna za sve u postojeće i nove programe i akcijske planove za suradnju među nordijskim zemljama u svim sektorima i na različitim razinama, kao i suradnju sa susjednim područjima.

Poveznica: www.nsh.se

Vrijeme provedbe: 2005. – 2007. g.

Zakon o jednakom postupanju na temelju invaliditeta ili kroničnih bolesti (inicijativa Ministarstva zdravstva, socijalne skrbi i športa), Nizozemska

<p>Opis: ovaj Zakon zabranjuje nejednako postupanje na temelju invaliditeta ili kroničnih bolesti. Ovaj Zakon trenutno je primjenjiv na tri područja: rad, profesionalno i stručno obrazovanje te javni prijevoz (datum početka 2010. /autobusi/ i 2030. /vlakovi/).</p>	<p>Sektor:</p>	
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	√
	Nosi korist:	Svim osobama s invaliditetom
	Ograničenja:	Nema
Provedivost:		

Radna skupina za invaliditet i društvo, Ministarstvo zdravstva, socijalne skrbi i športa, Nizozemska

<p>Opis: Radna skupina za invaliditet i društvo (inicijativa Ministarstva zdravstva, socijalne skrbi i športa)</p> <p>Članovi, osobe na ključnim položajima u nizozemskom društvu, politici ili industriji, posvetili su se poboljšavanju integracije osoba s invaliditetom u sve slojeve društva.</p> <p>Ciljana skupina: osobe na ključnim položajima u društvu i organizacijama</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: preduvjeti za Univerzalni dizajn</p>	<p>Sektor:</p>	
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	
	Nosi korist:	Svim osobama s invaliditetom
	Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve osobe s invaliditetom	

4.2. Smjer djelovanja 1: Sudjelovanje u političkom i javnom životu

Konkretno djelovanje	Primjer
1. Osigurati da procedure i prostori za glasovanje budu prikladni i pristupačni osobama s invaliditetom kako bi one mogle ostvariti svoja demokratska prava te omogućiti, kad je to potrebno, pružanje pomoći kod glasovanja.	Zakon o pomoći osobama s invaliditetom pri glasovanju: Njemačka
4. Osigurati da informacije o izborima budu dostupne i pristupačne u svim potrebnim alternativnim formatima, te jednostavne za razumijevanje.	Zakon o pomoći osobama s invaliditetom pri glasovanju: Njemačka

4.3. Smjer djelovanja 2: Sudjelovanje u kulturnom životu

Konkretno djelovanje	Primjer
1. Potaknuti institucije i relevantna tijela na nacionalnoj, regionalnoj, lokalnoj i međunarodnoj razini da književnost i ostale materijale s kulturnim informacijama učine pristupačnima osobama s invaliditetom, koristeći u najvećoj mogućoj mjeri elektroničku tehnologiju kad je to prikladno, te na jednostavan i razumljiv način.	E 17 internetska knjižnica za osobe s teškoćama u čitanju tiskanih materijala, Danska www.e17.dk

6. Omogućiti osobama s invaliditetom pristup kulturnim, športskim, turističkim i aktivnostima za slobodno vrijeme, primjerice, potičući dobavljače tih usluga da svoje objekte i usluge učine pristupačnima na bilo koji način koji je potreban.	Standardizirana registracija, procjena i opis pristupačne ponude u hotelima i ugostiteljstvu, Njemačka
	Info točka za pristupačna putovanja: Belgija/Flandrija
	Pristupačne plaže u zajednici, Španjolska
	Pristupačna plaža – Plaža za sve, Portugal
	Turizam, Luksemburg
	Taktilna izložba, Mađarska

Standardizirana registracija, procjena i opis pristupačne ponude u hotelima i ugostiteljstvu, Njemačka

<p>Opis: cilj je stvoriti i implementirati standarde za registraciju, procjenu i opis pristupačne ponude u hotelima i ugostiteljstvu. Stoga su stvorene kategorije i standardi s oznakama za hotele i restorane te popis za inspekciju.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: Mjere će spojiti osobe s invaliditetom i bez invaliditeta u turističkom sektoru te spriječiti stigmatizaciju i socijalno isključivanje. Oznake pružaju transparentne informacije o mogućnosti korištenja objekata i opreme.</p> <p>Vrijeme provedbe: 2005. g.</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 2: Sudjelovanje u kulturnom životu, Aktivnost 6
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	√
	Nosi korist:	Svim korisnicima, posebno starijim osobama i osobama s invaliditetom
	Ograničenja:	Korištenje standarda za hotele i restorane je dobrovoljno
	Provedivost:	Sve zemlje

Info točka za pristupačna putovanja: Belgija/Flandrija

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 2: Sudjelovanje u kulturnom životu, Aktivnost 6
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	√
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: izrađena je internetska stranica o turističkim mogućnostima za osobe s invaliditetom, www.toegankelijkreizen.be, s poveznicom na glavnu stranicu Turizma Flandrije.

Značajke Univerzalnog dizajna: polazište je da svi ljudi mogu imati koristi, uključujući i osobe s invaliditetom, starije građane, roditelje s malom djecom itd.

Temeljno načelo je da se „putovanje s invaliditetom“ prvenstveno smatra predmetom turizma s aspektom socijalne skrbi, a ne obratno.

Primjer počinje od globalnog tretiranja „pristupačnosti“, koje se ne bavi samo pristupačnom infrastrukturom nego i pristupačnošću usluga i informacija.

Uključeni strateški elementi: postoji plan politike iz Ministarstva zapošljavanja i turizma sa sljedećim glavnim smjerovima djelovanja koje nadzire poseban odjel u središnjem uredu za turizam: financijska potpora za promjene u pristupačnosti, razvoj oznake za pristupačnost, kampanje i obrazovanje za podizanje svijesti, pružanje informacija korisnicima (baza podataka, internetska stranica), inspekcija objekata.

Vrijeme provedbe: 2001. g.

Pristupačne plaže u Valenciji, Španjolska

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 2: Sudjelovanje u kulturnom životu, Aktivnost 6
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	√
Nosi korist:	Svim osobama, posebno osobama smanjene pokretljivosti, starijim osobama
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Španjolska

Opis: projekt *Pristupačne plaže u regiji Valencije* već je učinio 74 plaže potpuno pristupačnima i opremljenima. Nekoliko općina zatražilo je uključivanje u projekt, imajući na umu koristi koje univerzalna pristupačnost pruža svim njihovim građanima te za privlačenje turista. U tu su svrhu osigurana parkirališta, znakovi, rampe, posebne šetnice do morske obale, amfibijske stolice ili prostor za odmor sa suncobranima i posebnim uređenjem, kućice za kupanje, WC-i i tuševi sa stolicama. Detaljne informacije pristupačne su na službenoj internetskoj stranici na španjolskom, engleskom, francuskom, njemačkom, kineskom i japanskom jeziku.

Plan pristupačnih plaža u regiji Valencije razvio je *Generalitat Valenciana, Conselleria de Benestar Social*.

Značajke Univerzalnog dizajna: implementacija pristupačnosti u turizmu.

Više informacija:

www.comunitatvalenciana.com/playas/playas1.htm?

www.bsocial.gva.es

Vrijeme provedbe: Od 2001. g.

Pristupačna plaža – Plaža za sve, Portugal

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 2: Sudjelovanje u kulturnom životu, Aktivnost 6
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Osobama s invaliditetom i širokoj populaciji
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: od 2004. godine Portugal provodi ovaj projekt s ciljem da učini urbane plaže na obali i u unutrašnjosti zemlje potpuno pristupačnima osobama s invaliditetom.

Preduvjeti uključuju: pješački pristup s rampama, odgovarajuće dizajnirana parkirališta, pristup prostoru za kupanje, staze preko pijeska, prilagođene sanitarne objekte (nužnike), pristup stanicama za prvu pomoć, pristupačnost barova i restorana, amfibijska morska pomagala za pomoć pri kupanju.

Značajke Univerzalnog dizajna: prilagođeni sanitarni objekti (nužnici), staze koje omogućuju osobama da se mimođu pri istovremenom prelasku.

Vrijeme provedbe: Od 2004. g.

Turizam, Luksemburg

<p>Opis: Luksemburški koncept pristupačnosti (2004) sadrži djelovanja za podizanje razine svijesti, informiranje, tehničko savjetovanje od strane stručnjaka, uključivanje ključnih sudionika, kao i sustave označavanja za razinu pristupačnosti.</p> <p>U bliskoj suradnji sa Saarlandom (Njemačka) u domeni pristupačnog turizma, dva partnera pripremila su dva priloga, od kojih je prvome cilj utvrđivanje svima pristupačnih hotela i restorana, a drugi predstavlja različita mjesta u Saarlandu i Luksemburgu koja se ističu pristupačnošću i/li značajkama Univerzalnog dizajna. Projekt je namijenjen širokoj javnosti.</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 2: Sudjelovanje u kulturnom životu, Aktivnost 6
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	√
	Nosi korist:	Širokoj javnosti
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	Sve zemlje

Molovi i staze pristupačni za invalidska kolica u prirodnim rezervatima, Ministarstvo poljoprivrede, prirode i kvalitete hrane, Nizozemska

<p>Opis: izgradnja molova i staza pristupačnih za invalidska kolica u prirodnim rezervatima.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: poboljšanje pristupačnosti u različitim turističkim područjima</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 2: Sudjelovanje u kulturnom životu, Aktivnost 6
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	
	Implementacija	√
	Procjena	√
	Nosi korist:	Korisnicima invalidskih kolica
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	

Taktilna izložba, Mađarska

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 2: Sudjelovanje u kulturnom životu, Aktivnost 6
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: od 18. ožujka do 18. lipnja 2006. godine Muzej lijepih umjetnosti u Budimpešti bio je domaćin Taktilne izložbe koja je odgovarala izložbi *Sigismundus Rex et Imperator* – Umjetnost i kultura u doba Sigismunda Luksemburškog 1387. – 1437. Iako je ova posebna izložba 23 predmeta bila organizirana uglavnom za slijepe, namjera izložbe je bila i izazvati znatijelju svakoga s imalo estetske osjetljivosti. Javnost je mogla dodirnuti duplikate kovanica, pečata, reljefa i skulptura izloženih na glavnoj izložbi, kao i rekonstrukcije mačeva, šljemova i odjeće iz doba Sigismunda Luksemburškog. Audio vodiči i tekstovi na brajici također su bili pristupačni (na mađarskom jeziku).

Značajke Univerzalnog dizajna: pomoću taktilnih predmeta i materijala popraćenih različitim oblicima pisanih i audio informacija (jednostavan tekst, tekst na brajici, audio vodič) svi su mogli sudjelovati u kulturnom životu, uz očuvanje zaštićenih predmeta.

Vrijeme provedbe: 2006. g.

4.4. Smjer djelovanja 3: Informacije i komunikacija

Konkretno djelovanje	Primjer
1. Tražiti pružanje službenih informacija osobama s invaliditetom u pristupačnim formatima i tehnologijama, priznajući potrebe koje proizlaze iz različitih oštećenja (primjerice, brajica, audio vrpce, ili verzije jednostavne za čitanje).	Zakon o jednakim mogućnostima, Njemačka
	Zakon o „elektroničkoj komunikaciji“, Nizozemska
	Internetski rječnik, Mađarska
3. Potaknuti da svi materijali za elektroničko učenje budu pristupačni osobama s invaliditetom kroz usklađivanje s postojećim standardima za pristupačnost.	Pristupačnost Vladinih internetskih stranica, Luksemburg
6. Osigurati da javne vlasti i ostala javna tijela učine svoje informacije i komunikaciju pristupačnima osobama s invaliditetom, uključujući njihove internetske stranice, koje bi trebale biti u skladu s važećim međunarodnim smjernicama za pristupačnost.	www.webrichtlijnen.overheid.nl, Ministarstvo unutarnjih poslova i odnosa, Nizozemska
	Smjernice za elektroničku administraciju, Švedska
	CEPACC – Mreža znanosti i poduzetništva za pristupačnost komunikacije, Španjolska
7. Potaknuti sva privatna tijela, posebice ona koja primaju javna financijska sredstva, da svoje informacije i komunikaciju učine pristupačnima osobama s invaliditetom.	www.drempelsweg.nl, Ministarstvo zdravlja, socijalne skrbi i športa, Nizozemska
	Odluka Pfizera Njemačka da izradi internetske stranice pristupačne korisnicima s invaliditetom, Njemačka
9. Potaknuti da svaki novi razvoj informacijske i komunikacijske tehnologije bude u skladu s načelima Univerzalnog dizajna.	Sveučilišni studiji, Linz, Austrija.
	Propisi za pristupačnu informacijsku tehnologiju, Njemačka
	Opća uprava Europske komisije Informacijsko društvo

Zakon o jednakim mogućnostima 2002. g., Njemačka

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 3: Informacije i komunikacija, Aktivnost 1
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	
Procjena	
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: izdana je serija priručnika e-vlade kao pomoć vladinim institucijama u obraćanju javnosti, koji uključuju širok spektar aspekata Dizajna za sve i pristupačnosti. Djelomični rezultat općeg Zakona o jednakim mogućnostima iz 2002. godine.

Poveznica: www.bund.de

Vrijeme provedbe: 2002. g., smjernice 2005. g.

Zakon o „elektroničkim komunikacijama“, Nizozemska

Opis: novi zakon o „elektroničkim komunikacijama“ daje mogućnost za djelovanje prema „Univerzalnoj usluzi“ ako tržište ne poduzima inicijative. Ministarstva gospodarstva i zdravstva surađuju na primjeni i razvoju ICT inicijativa koje nisu ograničene na osobe s invaliditetom. Vrijeme provedbe: 2005. g.	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 3: Informacije i komunikacija, Aktivnost 1
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	√
	Nosi korist:	Svim korisnicima
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	Sve zemlje

Internetski rječnik, Mađarska

Sektor:	Akcijni plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 3: Informacije i komunikacija, Aktivnost 1
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Svim korisnicima, naglušim i gluhim osobama
Ograničenja:	
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: rječnik uključuje rječničke opcije znakovnog jezika i govora, kao i vrlo korištene mogućnosti prilagođavanja veličine teksta i kontrasta. Riječi u rječniku mogu se prevesti na različite jezike, a ista se riječ na znakovnom jeziku može vidjeti na istom modulu zaslona.

Značajke Univerzalnog dizajna: rječnik pomaže u razvijanju sposobnosti komunikacije, u pružanju pristupa informacijama svima, te razvijanju razumijevanja o različitim jezicima, uključujući i znakovne jezike.

Poveznica: www.szotar.sztaki.hu/index.hu.jhtml

Vrijeme provedbe: 2005. g.

Ministarstvo unutarnjih poslova i odnosa, Nizozemska

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 3: Informacije i komunikacija, Aktivnost 6
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: internetska stranica daje smjernice lokalnim i civilnim vlastima za pristupačnost njihovih internetskih stranica, stavljajući naglasak na ujednačeni dizajn, što znači ujednačeni pretraživač, jednake zahtjeve za pristupačnošću i jeftinije održavanje.

Svih 13 nizozemskih ministarstava obvezalo se učiniti svoje stranice pristupačnima do kraja 2006. godine, u skladu sa smjericama W3C.

Ciljane skupine: lokalne i civilne vlasti.

Značajke Univerzalnog dizajna: upute za uporabu, implementacija smjernica W3C.

Poveznica: www.webrichtlijnen.overheid.nl

Smjernice za e-administraciju, Švedska

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 3: Informacije i komunikacija, Aktivnost 6
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: standardi i smjernice Univerzalnog dizajna za unutarnju i vanjsku elektroničku komunikaciju švedskih javnih vlasti. Detaljni standardi i smjernice razvijeni su imajući na umu vrlo široki spektar skupina korisnika. Pokrivene teme 24-satne javne službe: standardizacija, suradnja, internetsko autorstvo, proizvodnja informacija, testiranje i potvrda, upravljanje i ažuriranje, grafički alati i pomoćna tehnologija.

Poveznica: www.verva.se

Vrijeme provedbe: 2003. g.

CEPACC – Mreža znanosti i poduzetništva za pristupačnost u komunikaciji, Španjolska

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 3: Informacije i komunikacija, Aktivnost 6
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	√
Nosi korist:	Svim ljudima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Španjolska. Nacionalni opseg

Opis: znanstvena i tehnička mreža koju su uglavnom stvorila sveučilišta te s poduzetničkom komponentom. Glavni cilj CEPACC-a je promicanje istraživanja i razmjene znanja za poboljšanje pristupačnosti na područjima komunikacija, informacija i novih tehnologija, uz poklanjanje posebne pozornosti potrebama osoba koje bi potencijalno mogle biti isključene iz ovih područja, bilo zbog svog invaliditeta ili iz bilo kojeg drugog razloga. CEPACC je stvoren kao okvir za suradnju između znanstvenih institucija i poduzetničkog sektora.

Značajke Univerzalnog dizajna: područja istraživanja definirana su uključujući načela Dizajna za sve, a u istraživanje su uključene i sve vrste oštećenja i invaliditeta. Među aktivnostima mreže su koordinacija i sudjelovanje u elaboraciji smjernica za dizajn pristupačnih sučelja i alata za upravljanje sadržajem, kao i otkrivanje tehnologija u nastajanju, uzimajući u tim akcijama u obzir različitost zahtjeva korisnika, posebno zahtjeva osoba s invaliditetom. Nosi korist svim ljudima, uključujući i osobe s invaliditetom i starije osobe, korisnike komunikacijskih tehnologija.

Više informacija: www.cepacc.net/

Vrijeme provedbe: od 2005. g.

Pristupačnost vladinih internetskih stranica, Luksemburg

<p>Opis: na inicijativu Odjela za informacije i tisak, portal Velikog Vojvodstva Luksemburg zadovoljava 2. razinu prioriteta međunarodno priznatih W3C standarda i pravila pristupačnosti koje je preporučio WAI. Druga razina prioriteta znači da neće samo osobe koje pate od oštećenja imati samo najnižu razinu pristupa, nego neće više imati ni poteškoća u pristupanju internetskoj stranici. Stranice drugih javnih tijela slijedit će ovaj primjer u nadolazećim mjesecima.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: usluga je namijenjena svim osobama koje pate od nekog oštećenja, bez obzira na njihov invaliditet.</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 3: Informacije i komunikacija, Aktivnost 3
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	
	Nosi korist:	Svim korisnicima interneta
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	

Vrijeme provedbe: sljedećih mjeseci.

www.drempelsweg.nl, Ministarstvo zdravstva, socijalne skrbi i športa, Nizozemska

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 3: Informacije i komunikacija, Aktivnost 7
Usvajanje i odlučivanje o načelu	
Koordinacija	√
Implementacija	
Procjena	√
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: projekt Nizozemske nacionalne agencije za pristupačnost usmjeren na promicanje pristupačnosti interneta za sve, uključujući i osobe s invaliditetom (mentalnim i tjelesnim), podizanjem razine svijesti dizajnera internetskih stranica, tvrtki i organizacija o zaprekama koje postavljaju, često nesvjesno, te promicanjem korištenja smjernica W3C.

Procjena 436 vladinih internetskih stranica dovela je do zaključka da je samo 3% internetskih stranica civilnih vlasti u skladu sa smjernicama W3C. 70% ih nije bilo pristupačno osobama s teškoćama. Jedna od preporuka istraživanja bila je integracija smjernica W3C u europsko zakonodavstvo. Ciljane skupine: dizajneri internetskih stranica i osobe s invaliditetom.

Značajke Univerzalnog dizajna: pristupačnost interneta svima.

Odluka Pfizer Njemačka da izradi internetske stranice pristupačne korisnicima s invaliditetom, Njemačka

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 3: Informacije i komunikacija, Aktivnost 7
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: Pfizer Njemačka odlučio je ostvariti pristupačnost i mogućnost korištenja sadržaja na svojim internetskim stranicama za korisnike s invaliditetom u skladu s minimalnim standardima i u vremenskom roku koji je također utvrđen u ovom ciljanom sporazumu. Minimalni standardi za ostvarivanje pristupačnosti sadržaja na internetskim stranicama navedeni su u zahtjevima 1. prioriteta („AA“ smjernica W3C WAI) i uvjetima iz Aneksa Uredbe o pristupačnoj informacijskoj tehnologiji od 17. srpnja 2002. godine na temelju Zakona o jednakim mogućnostima za osobe s invaliditetom.

Značajke Univerzalnog dizajna: svi korisnici, zainteresirani za informacije i pomoć koje nudi Pfizer na svojim internetskim stranicama, trebali bi od njih imati koristi bez prepreka. Pfizer je radio u suradnji s odgovarajućim nevladinim organizacijama te Njemačkom inicijativom za informacijsku tehnologiju bez zapreka.

**Sveučilišni studiji,
Linz, Austrija**

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 3: Informacije i komunikacija, Aktivnost 9
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: Sveučilište u Linzu nudi dva sveučilišna studija koji uključuju aspekte e-pristupačnosti Dizajna za sve. Prvi, povezan s internetskim dizajnom bez prepreka (sveučilišni studij, četiri semestra, e-učenje), započeo je u jesen 2005. godine.

Poveznica: Za više informacija posjetite internetsku stranicu Studija za internetski dizajn: www.bfwd.at

Vrijeme provedbe: 2005. g.

Propisi za pristupačnu informacijsku tehnologiju, Njemačka

<p>Opis: propisi za pristupačnu informacijsku tehnologiju prema Zakonu o jednakim mogućnostima s mjerama poduzetim na internetskim sadržajima i neograničenom pristupu svim javnim internetskim stranicama (prema smjernicama W3C WAI). Potpuna pristupačnost grafičkih sučelja analognih internetu, bez posebnih propisa.</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 3: Informacije i komunikacija, Aktivnost 9
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	
	Nosi korist:	Svim korisnicima
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	Sve zemlje

Opća uprava Europske komisije Informacijsko društvo, EU

<p>Opis: Opća uprava Europske komisije Informacijsko društvo daje detaljne informacije o smjernicama WAI na internetskoj stranici EU. EU je donijela zakone poznate kao Paket o elektroničkim komunikacijama, a koji se bave telefonskim mrežama.</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 3: Informacije i komunikacija, Aktivnost 9
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	
	Nosi korist:	Svim korisnicima
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	Sve zemlje

4.5. Smjer djelovanja 4: Obrazovanje

Konkretno djelovanje Akcijskog plana Vijeća Europe za osobe s invaliditetom	Primjeri
2. Poticati i promicati razvoj unificiranog sustava obrazovanja, uključujući opće i specijalno obrazovanje, koji promiče međusobno dijeljenje stručnog znanja i veće uključivanje djece, mladih i odraslih osoba s invaliditetom u zajednicu.	Školski program povećanja svijesti o problemima invaliditeta, Portugal
7. Osigurati da svi obrazovni materijali i sadržaji, koji se pružaju u općem obrazovnom sustavu, budu pristupačni osobama s invaliditetom.	Tiflološki školski atlas za učenike s oštećenjima vida, Poljska Obrazovni materijali za osnovne i srednje škole u verziji pogodnoj za slijepe osobe, Mađarska
10. Poduzeti korake kako bi se mjesta za obrazovanje i izobrazbu učinila pristupačnima osobama s invaliditetom, uključujući pružanje osobne asistencije i razumnih prilagodbi (uključujući i opremu) potrebnih pojedincima s invaliditetom.	Vladin akcijski plan za povećanu pristupačnost za osobe s invaliditetom; Plan za Univerzalni dizajn u ključnim sferama društva, Norveška

Školski program podizanja razine svijesti o problemima invaliditeta, Portugal

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 4: Obrazovanje, Aktivnost 2
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Školama, učenicima i nastavnicima
Ograničenja:	
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: podizanje razine svijesti srednjoškolaca o problemima integracije djece s teškoćama u razvoju. Nagrade za najbolje radove o uklanjanju strukturalnih i arhitektonskih prepreka.

Značajke Univerzalnog dizajna: pozvati sve učenike da poboljšaju svoju školsku i individualnu okolinu uklanjanjem fizičkih, arhitektonskih i strukturalnih prepreka, te da nauče procedure i metode za podučavanje učenika s posebnim obrazovnim potrebama u čitanju i pisanju.

Vrijeme provedbe: 2003. g.

Inkluzivno obrazovanje, Nizozemska

Opis: Zaklada Perspektiva promiče obrazovanje djece s teškoćama u razvoju u redovnoj školi u susjedstvu, bez obzira imaju li ili nemaju teškoće u učenju. Ovo vrijedi za sve oblike obrazovanja.	Sektor:	Obrazovanje
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	
	Implementacija	
	Procjena	√
	Nosi korist:	Svoj djeci s teškoćama u razvoju
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	

Vodič za savjetnike u učenju Tehničkog sveučilišta Delft (podružnica Ministarstva obrazovanja), Nizozemska

<p>Opis: povećavanje pristupačnosti visokog obrazovanja studentima s invaliditetom ili kroničnim bolestima, primjerice, povećavanjem tehničke pristupačnosti informacijskih sustava i sadržaja tih informacija, prilagodbom nastavnih materijala sposobnosti studenta za učenje (inkluzivno obrazovanje), povećavanjem stručnosti nastavnika i savjetnika u učenju te povećavanjem pristupačnosti zgrada sveučilišta.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: inkluzivno obrazovanje.</p>	Sektor:	
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	
	Implementacija	
	Procjena	√
	Nosi korist:	Svim studentima s invaliditetom
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	

Tiflološki školski atlas za učenike s oštećenjima vida, Poljska

Sektor:	Aksijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 4: Obrazovanje, Aktivnost 7
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Školama, učenicima i nastavnicima
Ograničenja:	
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: jedan od najvećih atlasa ove vrste, koji obuhvaća Poljsku i Poljsku kao dio Europe.

Značajke Univerzalnog dizajna: karte su čitljive slijepima i učenicima s oštećenjima vida, kao i učenicima bez invaliditeta.

Vrijeme provedbe: 2004. g.

Obrazovni materijali za osnovne i srednje škole u verziji pogodnoj za slijepe osobe, Mađarska

<p>Opis: svi novo pripremljeni obrazovni materijali, koji se koriste u osnovnim i srednjim školama, pristupačni su u tiskanim i elektroničkim verzijama.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: u skladu sa Zakonom 2004/XVII, svi obrazovni materijali koje tiska nacionalni izdavač udžbenika trebaju biti pristupačni i u verziji za slijepe osobe. Elektroničke verzije udžbenika kompatibilne su s najčešćim programima za čitanje zaslona.</p> <p>Vrijeme provedbe: 2004. g.</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 4: Obrazovanje, Aktivnost 7
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	
	Implementacija	√
	Procjena	
	Nosi korist:	Slijepim i korisnicima s oštećenjima vida
	Ograničenja:	Trenutno su elektroničke verzije pristupačne samo preko Udruge slijepih i osoba s oštećenjima vida
	Provedivost:	Sve zemlje

4.6. Smjer djelovanja 5: Zapošljavanje

Konkretno djelovanje	Primjeri
<p>5. Potaknuti poslodavce na zapošljavanje osoba s invaliditetom putem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - primjene procedura zapošljavanja (npr. oglašavanje, razgovor, procjena, odabir) koje osiguravaju da su mogućnosti za posao pristupačne osobama s invaliditetom; - razumnih prilagodbi radnog mjesta ili uvjeta rada, uključujući rad na daljinu, skraćeno radno vrijeme i rad od kuće, kako bi se prilagodili potrebama zaposlenika s invaliditetom; - povećavanja svijesti o invaliditetu kod menadžmenta i zaposlenika kroz relevantnu izobrazbu. 	<p>Projekt podizanja svijesti, Nizozemska</p> <hr/> <p>Prilagodba radnih mjesta, Luksemburg</p> <hr/> <p>Rad i radni uvjeti, Nizozemska</p> <hr/> <p>Otpornost na godine: istraživanje o upravljanju dobnom raznolikošću, Nizozemska</p> <hr/> <p>TV spotovi o integraciji osoba s invaliditetom, Poljska</p> <hr/> <p>De Wereldzaak, Nizozemska</p>
<p>14. Promicati mjere, uključujući zakonodavstvo i upravljanje integracijom, koje omogućuju osobama, koje tijekom rada steknu invaliditet, ostanak na tržištu rada.</p>	<p>EU: Direktiva Vijeća 2000/78/EC o jednakom postupanju pri zapošljavanju i radu</p>

Projekt podizanja razine svijesti, Nizozemska

<p>Opis: u Nizozemskoj je proveden veliki projekt podizanja razine svijesti u jesen 2006. godine, koji su pripremili socijalni partneri i vlada.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: postići da poslodavci zapošljavaju više osoba s invaliditetom umjesto da ih isključuju iz poslova.</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 5: Zapošljavanje, Aktivnost 5
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	
	Nosi korist:	Svim osobama s invaliditetom
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	Sve zemlje

Prilagodba radnih mjesta, Luksemburg

<p>Opis: Zakon od 12. rujna 2003. godine o osobama s invaliditetom donio je kompenzacijski sustav zaštićenih radnih mjesta, kako bi se osigurale primjerene plaće za zaposlenike s invaliditetom. On stvara prihod za osobe s invaliditetom koji one ne bi mogle zaraditi tijekom života.</p> <p>Zakon promiče aktiviranje i sudjelovanje osoba s invaliditetom, zamjenjujući tradicionalne politike pomoći osobama s invaliditetom te prateći koncept ljudskih prava.</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 5: Zapošljavanje, Aktivnost 5
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	
	Nosi korist:	Svim osobama s invaliditetom
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	Sve zemlje

Rad i radni uvjeti, Nizozemska

<p>Opis: Dizajn za sve i upravljanje invaliditetom: metodologija koja omogućuje organizacijama izradu analize troškova i koristi (kroz nekoliko pilot projekata) Dizajna za sve i upravljanja invaliditetom.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: mjera inkluzivne politike</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 5: Zapošljavanje, Aktivnost 5
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	
	Implementacija	
	Procjena	√
	Nosi korist:	Svim osobama s invaliditetom
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	

Otpornost na godine: istraživanje o upravljanju dobnom raznolikošću, Nizozemska

<p>Opis: razvoj instrumenata koji će poboljšati podobnost osoblja – bez obzira na dob – za sve vrste poslova (indeks sposobnosti za rad, otpornost na godine).</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: instrumenti kojima se postiže otpornost poslova prema životnoj dobi.</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 5: Zapošljavanje, Aktivnost 5
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	
	Nosi korist:	Svim osobama s invaliditetom, zaposlenicima svih dobi
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	

TV spotovi o integraciji osoba s invaliditetom, Poljska

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 5: Zapošljavanje, Aktivnost 5
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	
Procjena	
Nosi korist:	Svim osobama s invaliditetom
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: serija TV spotova na poljskoj televiziji koji se bave integracijom osoba s invaliditetom u društvo, uključujući i područje zapošljavanja.

De Wereldzaak, Nizozemska

<p>Opis: restoran koji vode osobe koje imaju problema u pronalaženju posla (npr. dugotrajno nezaposleni te osobe s mentalnim ili tjelesnim invaliditetom) – kroz radno iskustvo i internu obuku zaposlenici povećavaju svoje mogućnosti zapošljavanja.</p> <p>Namijenjen je dugotrajno nezaposlenima te osobama s mentalnim ili tjelesnim invaliditetom.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: inkluzivna politika.</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 5: Zapošljavanje, Aktivnost 5
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	
	Nosi korist:	
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	Sve zemlje

4.7. Smjer djelovanja 6: Izgrađeni okoliš

Konkretno djelovanje	Primjeri
1. Osigurati da sva relevantna područja politika uključuju krovni cilj stvaranja izgrađenog okoliša bez prepreka.	INSERSO, ONCE, Sporazumi autonomnih zajednica i lokalnih vlasti – Španjolska Filharmonija, Luksemburg
2. Razviti smjernice i standarde, te, ukoliko je potrebno, zakonodavstvo, kako bi se promicalo da javne zgrade i javne unutarnje površine, kao i vanjske površine, budu pristupačne i upotrebljive za osobe s invaliditetom, uzimajući u obzir specifičnu narav povijesnih zgrada.	Mreža općina koje koriste Univerzalni dizajn kao opću strategiju, Norveška Knjižica Program zahtjeva, Nizozemska
3. Osigurati da sveučilišta i institucije odgovorne za izobrazbu za sva zanimanja koja rade na izgrađenom okolišu (kao što su arhitekti i urbanisti, stručnjaci u sektoru građevine, konzervatori kulturne baštine i stručnjaci za kulturni turizam) promiču načelo Univerzalnog dizajna kroz nastavne planove i programe za početnu i daljnju izobrazbu te ostala odgovarajuća sredstva.	Načela Univerzalnog dizajna integrirana u obrazovanje arhitekata, Mađarska Poslijediplomski studij Univerzalne pristupačnosti i Dizajna za sve. Sveučilište Centre La Salle, Španjolska
5. Pružiti potporu stvaranju, nominaciji i održavanju centara koji promiču koncept Univerzalnog dizajna	LID – Laboratorij, Inovacije i Dizajn, Portugal
8. Razmotriti implementaciju Rezolucije ResAP(2001)1 o uvođenju načela Univerzalnog dizajna u nastavne planove i programe za sva zanimanja koja rade na izgrađenom okolišu.	Poslijediplomski studij Univerzalne pristupačnosti i Dizajna za sve, Sveučilište Centre La Salle, Španjolska Načela Univerzalnog dizajna integrirana u obrazovanje arhitekata, Mađarska Recepcija u zgradi lokalne uprave, Slovenija Telefonska govornica, Nizozemska Academigebouw, Utrecht, Nizozemska Selo Natchulka, općina Sliven, Bugarska Sustav signalizacije za slijepe i slabovidne osobe, Portugal

INSERSO, ONCE, Sporazumi autonomnih zajednica i lokalnih vlasti – Španjolska

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 6: Izgrađeni okoliš, Aktivnost 1
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	√
Nosi korist:	Svim ljudima, uključujući osobe s invaliditetom i starije osobe
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Španjolska. Nacionalni opseg.

Opis: Institut za starije osobe i socijalne službe (IMSERSO), Ministarstvo rada i socijalnih pitanja, stvorio je okvir suradnje s ONCE, autonomnim zajednicama i lokalnim vlastima, za razvijanje lokalnih i regionalnih planova pristupačnosti na temelju koncepta globalne pristupačnosti, uključujući i pristup komunikacijskim i informacijskim uslugama. Unutar ovog okvira, od 1999. godine potpisano je nekoliko sporazuma s lokalnim i regionalnim vlastima za uspostavu akcijskih planova i za definiranje mehanizama implementacije.

Ovaj okvir obuhvaća mehanizme za implementaciju mjera za obrazovanje i izobrazbu javnih službenika te za izradu referentnih dokumenata. Rezultat ove akcije je *Bijela knjiga za uključivanje načela Univerzalnog dizajna u Sveučilište*.

Značajke Univerzalnog dizajna: Planovi pristupačnosti, koje su predstavile lokalne i regionalne vlasti, temelje se na načelima Univerzalnog dizajna koja se smatraju strategijom za postizanje globalne pristupačnosti. Univerzalni dizajn uzima se u obzir od faze planiranja nadalje.

Vrijeme provedbe: od 1999. g.

Filharmonija, Luksemburg

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 6: Izgrađeni okoliš, Aktivnost 1
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Vidi niže
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: tri dvorane Filharmonije, Velika dvorana, Dvorana za komornu glazbu i *Espace Découverte* dizajnirane su tako da su prilagođene svim gledateljima, bez razlike među osobama sa smanjenom pokretljivošću ili bez smanjene pokretljivosti.

Značajke Univerzalnog dizajna: osobe sa smanjenom pokretljivošću ili bez smanjene pokretljivosti mogu ući u zgradu Filharmonije kroz isti glavni ulaz i pratiti prostrane i lagano nagnute staze sve do svojih sjedala u tri dvorane. Svi gledatelji koncerata i posjetitelji imaju koristi od vizionarskog projekta arhitekta Christiana de Portzamparca.

Ograničenja: treba napomenuti da široke, dugačke rampe, karakteristične za dvorane Filharmonije, zahtijevaju da zgrada ima mnogo prostora i podne površine.

Vrijeme provedbe: 2005. g.

Mreža općina koje koriste Univerzalni dizajn kao opću strategiju, Norveška

Glavna ulica grada Trysil, Norveška, dizajnirana je u skladu s načelima Univerzalnog dizajna. Izrađen je priručnik za identitet općinskog dizajna s Univerzalnim dizajnom kao načelom zbog dobre pristupačnosti za sve, dizajna, povećanih mogućnosti okoline, održivosti i povećane sigurnosti prometa. Glavna ulica u Trysilu pokazuje smanjenu brzinu vozila, mjere sigurnosti za pješake općenito, detalje pristupačnosti kao što su taktilni indikatori na pločniku te križanja izvedena prema značajkama Univerzalnog dizajna u priručniku za dizajn. Velika upotreba crvene boje na glavnoj ulici je dizajnerova poveznica s brojnim crvenim gospodarskim zgradama u okolici.	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 6: Izgrađeni okoliš, Aktivnost 2
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	√
	Nosi korist:	Svim korisnicima
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	Norveška

Opis: norveške općine kontroliraju glavne instrumente za razvoj i primjenu Univerzalnog dizajna, a 16 općina izabrano je kao pilot općine za Univerzalni dizajn. Uz financijsku i administrativnu potporu vlade, općinama je cilj primijeniti Univerzalni dizajn kao opću strategiju u tvorbi politika i planiranju. Grad Kristiansand, uz dugotrajna postignuća na polju pristupačnosti i Univerzalnog dizajna, općinama služi kao mentor. Mreža uključuje i predstavnike vlade, vladinih uprava, lokalne uprave i nevladinih organizacija.

Općine u mreži čine presjek norveških zajednica. Predstavljene su male ruralne općine, kao i gradovi. Iskustvo i znanje, stečeni u svakoj općini te u mreži kao cjelini, služe kao osnova za nacionalne preporuke, smjernice i upute.

Mreža je dio Akcijskog plana norveške vlade za povećanu pristupačnost za osobe s invaliditetom Plana za Univerzalni dizajn u ključnim sferama društva.

Značajke Univerzalnog dizajna: mreža naglašava važnost ugradnje strategije Univerzalnog dizajna u općinske politike, planiranje i administraciju. Glavni cilj je stvaranje okoline s kvalitetama Univerzalnog dizajna.

Vrijeme provedbe: 2005. – 2009.g.

Knjižica „Program zahtjeva“, Nizozemska

<p>Opis: SBR, kao savjetodavni odbor za sektor građevine, promiče odgovarajuće korake koji se moraju poduzeti kod izgradnje neke zgrade. Oni su sadržani u knjižici nazvanoj „Program zahtjeva“, koja se koristi kao skup smjernica za komunikaciju s arhitektima i graditeljima.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: smjernice se odnose na radne uvjete korisnika, budućnost zgrade, zakonodavstvo Univerzalnog dizajna itd. Donosi korist svima – promiče inkluzivni dizajn.</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 6: Izgrađeni okoliš, Aktivnost 2
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	
	Nosi korist:	Svim korisnicima
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	Sve zemlje

Dizajn za sve u obrazovnim programima vezanim uz izgrađeni okoliš i informacijske tehnologije; Bijela knjiga Dizajna za sve na Sveučilištu, Španjolska

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 6: Izgrađeni okoliš, Aktivnosti 3 i 8
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	
Procjena	
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: IMSERSO (Institut za socijalne službe i starije osobe, Ministarstvo rada i socijalnih pitanja), Zaklada ONCE i koordinator Dizajna za sve razvili su projekt za uvođenje načela Univerzalnog dizajna u sveučilišni nastavni plan i program za sva zanimanja koja rade na izgrađenom okolišu.

Glavni cilj je uvrstiti u praksu Rezoluciju Vijeća Europe o uvođenju načela Univerzalnog dizajna u nastavne planove i programe za sva zanimanja koja rade na izgrađenom okolišu (Rezolucija iz Tomara ResAP/2001/1).

Rezultat ovog projekta je izdavanje *Bijele knjige Dizajna za sve na Sveučilištu (Libro Blanco del Diseño para Todos en la Universidad)*, iz veljače 2006. godine (ISBN: 84-689-6790-4).

Značajke Univerzalnog dizajna: u ovoj Bijeloj knjizi, koncept Dizajna za sve stavljen je u kontekst jednakih mogućnosti. Uključuje informacije o nekoliko inicijativa Dizajna za sve provedenih u Europi i Španjolskoj. Ova knjiga opisuje i ciljeve i metodologiju projekta, te nekoliko preporuka za uključivanje načela Univerzalnog dizajna na sveučilišta te za definiranje sadržaja potrebnih na relevantnim studijima.

Više informacija: http://www.fundaciononce.es/libros/libro%20blanco_1Ht.pdf

Vrijeme provedbe: 2005. g.

Načela Univerzalnog dizajna ugrađena u obrazovanje arhitekata, Mađarska

<p>Opis: načela Univerzalnog dizajna su sastavni dio dodiplomskog obrazovanja arhitekata od 2002. godine na sveučilištu Szent Istvan, Arhitektonskom fakultetu YMMF.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: Arhitektonski fakultet YMMF uveo je načela Univerzalnog dizajna u obrazovanje kroz obvezni kolegij za sve arhitekte, nakon pripreme posebnih nastavnih materijala i tečajeva za nastavnike. U skladu s vladinom Rezolucijom 1015/2005 o okolini bez zapreka i civilnim uslugama za sve, škole i sveučilišta uključeni u obrazovanje za sve struke koje rade na izgrađenom okolišu trebali su uvesti načela Univerzalnog dizajna u nastavni plan i program do 31. prosinca 2005. godine.</p> <p>Vrijeme provedbe: 2002. g.</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 6: Izgrađeni okoliš, Aktivnost 3
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	
	Nosi korist:	Svim korisnicima
	Ograničenja:	Nisu poznata
	Provedivost:	Sve zemlje

Poslijediplomski studij Univerzalne pristupačnosti i Dizajna za sve; Sveučilište Centre La Salle, Španjolska

Sektor:	Akcijnski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 6: Izgrađeni okoliš, Aktivnosti 3 i 8
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: studij „Stručnjak za Univerzalnu pristupačnost i Dizajn za sve“ odgovor je španjolskog sveučilišnog centra La Salle na zahtjev postavljen u španjolskom Nacionalnom planu Univerzalne pristupačnosti za razdoblje od 2004. do 2012. godine koji potiče razvoj aktivnosti usmjerenih na izobrazbu novih stručnjaka kao „Savjetnika za pristupačnost“.

Cilj je riješiti problem nedostatka poslijediplomskih studija o pristupačnosti u Španjolskoj, te stoga i nedostatak svijesti o Dizajnu za sve u stručnom okruženju.

Značajke Univerzalnog dizajna: Univerzalna pristupačnost i Dizajn za sve na ovom studiju razmatraju se u kontekstu Zakona o jednakim mogućnostima, nediskriminaciji i univerzalnom pristupu za osobe s invaliditetom, na temelju koncepta kvalitete života i jednakih prava za sve osobe, uključujući osobe s invaliditetom. Uključivanje i koordinacija svih odgovornih zainteresiranih sudionika smatraju se obveznim elementom za realizaciju ovih prava.

Glavne ciljane skupine su arhitekti, gradski planeri, inženjeri, dizajneri te stručnjaci u sektorima kao što su računala i telekomunikacije (CICT), turizam, obrazovanje, poduzetništvo i ekonomija.

Poveznica: www.eulasalle.com/alumno/entra/espacios/viv_accesible.htm

Vrijeme provedbe: od 6. listopada 2006. do 14. srpnja 2007. godine.

LID – Laboratorij, Inovacije i Dizajn, Portugal

Opis: LID centar na lisabonskom Arhitektonskom fakultetu prikuplja informacije i dokumentaciju o Univerzalnom dizajnu i podupire studije i inicijative koje promiču studenti i nekoliko drugih subjekata, sa studentima i općinama, tvrtkama i istraživačkim centrima.	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 6: Izgrađeni okoliš, Aktivnost 5
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	√
	Nosi korist:	Svim korisnicima
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	Sve zemlje

Recepcija u zgradi lokalne uprave, Slovenija

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 6: Izgrađeni okoliš, Aktivnost 8
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: pult je pažljivo dizajniran kako bi funkcionalno i estetski zadovoljio zahtjeve Univerzalnog dizajna.

Značajke Univerzalnog dizajna: primjer pozornog planiranja i implementacije građevinskog elementa koji je prilagođen i posjetiteljima i zaposlenicima. Pult je visine koja odgovara za osobe koje stoje i sjede, ima mjesta za nogare na invalidskim kolicima, sustav indukcijske petlje za osobe sa slušnim pomagalicama te izravnu liniju pogleda zaposlenika, koji sjede iza pulta, na posjetitelje.

Vrijeme provedbe: 2005. g.

Telefonska govornica, Nizozemska

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 6: Izgrađeni okoliš, Aktivnost 8
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: telefonska govornica pristupačna korisnicima invalidskih kolica kao i osobama koje mogu stajati.

Značajke Univerzalnog dizajna: implementacija načela „jednako rješenje za sve“.

Academiegebouw Utrecht, Nizozemska

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 6: Izgrađeni okoliš, Aktivnost 8
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: Academiegebouw Utrecht sada ima ulaz sa stepenicama koji je izmijenjen pristupnom rampom dizajniranom tako da se uklapa u arhitekturu povijesne zgrade.

Značajke Univerzalnog dizajna: načelo „jednak pristup za sve“.

Selo Katchulka, općina Sliven, Bugarska

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 6: Izgrađeni okoliš, Aktivnost 8
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nisu poznata
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: Univerzalni dizajn je glavni prioritet u procesima rekonstrukcije i izgradnje svih kuća i opreme na teritoriju sela Katchulka.

Tijekom 2004. godine općinska vlast odlučila je da bi pristupačnost u Katchulki mogla biti od velikog interesa u kontekstu pristupanja EU i poduzela je brojne inicijative i aktivnosti usmjerene ka razvoju gorskog područja, prihvaćajući načela Univerzalnog dizajna kao temelja za sve inovacije. Općina Sliven donijela je brojne političke odluke i pokrenula brojne inovativne administrativne mjere: stvoreni su politički dokumenti (planovi razvoja općine; strategija razvoja Katchulke itd.); provedene su strukturalne promjene općinske administracije; osnovan je poseban fond za sufinanciranje projekta; potpisana je serija ugovora s civilnim, stručnim i znanstvenim subjektima; započeti su novi bilateralni međuodnosi na međunarodnoj razini itd.

Istovremeno, općina je počela razvoj dvaju pilot projekata na načelima Univerzalnog dizajna kako bi pokazala svoju sposobnost korištenja europskih resursa. Predviđa se da će ovi projekti biti vezani uz domove za osobe s različitim specifičnim potrebama. Bili su potpuno u skladu s nacionalnim zakonodavstvom o pristupačnosti; međutim, posebna skupina stručnjaka razvila je kriterije za poboljšavanje svakog projekta.

Posebna pozornost posvećena je građevinskim materijalima, kao i materijalima za unutarnji dizajn u smislu mogućih alergijskih reakcija.

Fizička pristupačnost pomno je rekonstruirana u skladu sa specifičnim potrebama svih uključenih osoba, uključujući i osobe s različitim vrstama invaliditeta, te također u skladu s multifunkcionalnošću zgrade: izgrađena su posebna dizala, prilagođena osobama s tjelesnim, senzornim i intelektualnim teškoćama; uspostavljeno je unutarnje označavanje koje usmjerava ljude s vizualnim i intelektualnim teškoćama; svi unutrašnji elementi (uključujući dekorativne elemente na terasama i u tlu) rezultat su dizajnerskih rješenja usklađenih sa specifičnim zahtjevima osoba s intelektualnim teškoćama; sanitarne prostorije rekonstruirane su na način da budu prilagođene osobama nižeg rasta ili korisnicima invalidskih kolica; svi uključeni subjekti prepoznali su moguće zahtjeve potrošača sa smanjenom pokretljivošću.

Posebna pozornost posvećena je i dizajnu i planiranju krajolika. Izabrane su biljke koje zadovoljavaju potrebe osoba s intelektualnim teškoćama i psihičkim bolestima.

Žice i kablovi u zgradama označavaju revolucionarne promjene u sferi informacijsko-komunikacijske tehnologije, kao i mogućnosti za poboljšanje sigurnosti. Infracrveni senzori pokreta instalirani su u svakoj sobi bez ugrožavanja prava na osobnost, ali kako bi se osiguralo funkcioniranje svih tehničkih sustava. Hodnici i glavni izlazi opremljeni su kamerama.

Sve boje, uključujući i one na fasadama, također su odabrane u skladu s posebnim zahtjevima osoba s intelektualnim teškoćama.

Grijanje, vodovod, kanalizacija i električni sustavi u potpunosti su rekonstruirani. Zbog planinskog smještaja, svi sustavi ojačani su protiv loših vremenskih prilika ili prirodnih katastrofa. Rekonstrukcija je pojačana i izmjenama smještaja opreme u zgradi, te promjenama veličine soba s ciljem da budu od najveće moguće i univerzalne koristi. Grijачи su odabrani u skladu s potpuno novim konceptom.

Najveći izazov bila su ograničena financijska sredstva. Stoga su sva poboljšanja i rekonstrukcije izvršene u cilju najveće moguće učinkovitosti (optimalni odnos troška i koristi).

Prvi rezultati pokazuju da sve sobe, rekonstruirane u skladu s načelima Univerzalnog dizajna, mogu u potpunosti koristiti sve osobe, bez obzira na njihove specifične potrebe, u svako doba godine, s različitom svrhom – za rad, svakodnevne potrebe ili za druge svrhe.

Sljedeći korak bit će poboljšati infrastrukturu sela na način da se ljudima omogući korištenje sve opreme u kompleksu i slobodno kretanje bez potrebe za pomoći.

Vrijeme provedbe: 2004. g.

Sustav signalizacije za slijepe i slabovidne osobe, Portugal

<p>Opis: postavljanje taktilnih orijentacijskih traka na pločnicima da ih mogu primijetiti slijepe i slabovidne osobe na željezničkim postajama i stanicama podzemne željeznice, kao i na ulicama, posebno na pješačkim prijelazima.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: procedura u tijeku.</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 6: Izgrađeni okoliš, Aktivnost 8
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	
	Nosi korist:	Slijepim, slabovidnim i ostalim osobama s vizualnim oštećenjima
	Ograničenja:	Nije potpuno pristupačan na svim stanicama
	Provedivost:	Portugal

Vrijeme provedbe: 2005. g.

4.8. Smjer djelovanja 7: Promet

Konkretno djelovanje	Primjeri
1. Uzeti u obzir preporuke, izvješća i smjernice koje su razvila i usuglasila međunarodna tijela, posebno vezane uz razvoj standarda, smjernica, strategija i, ako je prikladno, zakonodavstva, kako bi se osigurala pristupačnost prijevoznih usluga i infrastrukture uključujući i izgrađeni okoliš.	Sustav javnog prijevoza, Barcelona, Španjolska
	Deutsche Bahn AG, Njemčka
	Ultraniskopodni sustav, Austrija
	Čip kartice za sav javni promet, Ministarstvo prometa, Nizozemska
	Izobrazba vozača autobusa, Nizozemska
7. Osigurati da informacije o uslugama javnog prijevoza budu pristupačne koliko je god to moguće u različitim formatima i putem različitih sustava komunikacije kako bi se zadovoljile potrebe osoba s invaliditetom.	Pristupačna parkirališna mjesta ili parkirališta za automobile, Luksemburg

Sustav javnog prijevoza, Barcelona, Španjolska

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 7: Promet, Aktivnost 1
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	√
Nosi korist:	Osobama kojima je potrebna posebna pomoć: osobama sa smanjenom pokretljivošću, osobama s oštećenjima sluha ili vida, starijim osobama, osobama s dječjim kolicima, trudnicama itd.
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Barcelona, Španjolska

Opis: *Transports Metropolitans de Barcelona* (TMB) započeo je proces za poboljšanje pristupačnosti u cjelokupnom javnom prijevozu u Barceloni. Temeljni plan povjeren je radnoj skupini koja uključuje Gradski institut za osobe s invaliditetom i ostale relevantne skupine. Nadalje, TMB je potpisao sporazum o suradnji s *Consorti de Recursos per a la Integració de la Diversitat* (CRID) – tehničkim odjelom *Disputació de Barcelona* – koji vrednuje pristupačnost. Danas je pristupačnost osigurana u većem dijelu mreže javnog prijevoza u gradu, zajedno s uslugama informacija o najboljoj kombinaciji prilagođenog javnog prijevoza. Komplementarna usluga „od vrata do vrata“ nudi se kako bi se zadovoljile potrebe osoba s ozbiljnim ograničenjima pokretljivosti koje se mogu susresti s teškoćama u pojedinim trenutcima ili u rutinskim aktivnostima. Ovu uslugu pruža Gradsko vijeće Barcelone, putem Gradskog instituta za osobe s invaliditetom, u suradnji s Gradskom upravom za promet i Gradskim prometnim odjelom.

Značajke Univerzalnog dizajna: Odlučivanje, koordinacija i procjena pristupačnosti u javnom prijevozu. Univerzalna pristupačnost razmatra se u holističkom konceptu: uzimaju se u obzir različitost potreba i raznolikost korisnika. Fizička pristupačnost – već na dobroj razini implementacije – kao i pristupačni komunikacijski i informacijski sustavi su uključeni, tj. korisnici mogu koristiti WAP mobilne telefone ili elektroničke dnevničke (PDA) kako bi planirali svoje putovanje, kroz *online* i *offline* TMB usluge.

Više informacija na engleskom jeziku: www.tmb.net/en_US/barcelona/bonviatge/transportpertoshom.jsp

Vrijeme provedbe: od 1992. godine

Deutsche Bahn AG, Njemačka

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 7: Promet, Aktivnost 1
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	√
Nosi korist:	Svim putnicima, posebno putnicima sa smanjenom pokretljivošću.
Ograničenja:	Vidi niže
Provedivost:	Vidi niže

Opis: Deutsche Bahn AG nastavlja primjenjivati Univerzalni dizajn u području vlakova, stanica i usluga, kako bi se postiglo udobno iskustvo putovanja za sve putnike.

Značajke Univerzalnog dizajna: DB AG implementira Univerzalni dizajn progresivno u svim sektorima: u prijevoznim uslugama na veće udaljenosti svi vlakovi imaju jedno ili dva mjesta za invalidska kolica i obližnji nužnik za osobe s invaliditetom. Pomagala za ukrcaj ugrađena na vozilima i daljnje mjere dio su specifikacija za sve nove sustave vlakova. Na regionalnim prijevoznim linijama svi vlakovi već su opremljeni ugrađenim pomagalom za ukrcaj, nužnicima za putnike s invaliditetom te digitalnim informacijskim sustavima koji pružaju putnicima vizualne i auditivne informacije. Ukrcaj, iskrcaj te povezane usluge pristupačni su u više od 300 od ukupno 460 stanica u mreži usluga na veće udaljenosti. Centar za korisnike s invaliditetom koordinira sve aktivnosti unutar DB AG koje se odnose na putnike s posebnim potrebama. Razvija, upravlja i provodi inovativne usluge za korisnike sa smanjenom pokretljivošću te djeluje kao veza s udrugama i političkim skupinama. Za putnike, kojima je potrebna pomoć izvan značajki Univerzalnog dizajna, DB AG nudi Centar usluga mobilnosti, koji pruža pomoć i tehničku opremu koja omogućuje putnicima ukrcaj i iskrcaj te promjenu vlakova. Također pruža putničke informacije posebno za osobe s invaliditetom, primjerice, na koji način odabrati izravne linije ili rezervirati odgovarajuća sjedala. Informativna brošura „Mobilnost za sve

– usluge za putnike sa smanjenom pokretljivošću“ daje savjete i pregled usluga DB AG za putnike, te je pristupačna i na internetu i na CD-u za slijepu i slabovidne osobe. Pristupačne internetske stranice, računalni program s voznim redom i interaktivni sustavi, kojima se upravlja glasom, daju potporu primjerenom načinu planiranja putovanja i kupnje karata za sve putnike.

Vrijeme provedbe: aktivnosti i centri za usluge počeli su s djelovanjem 1999. godine; zamjena i nadogradnja vozila i stanica stalno su u tijeku.

Provedivost: osmišljeno u Njemačkoj, u snažnoj suradnji s Europskim željeznicama, primjerice, usklađeni standardi kvalitete kako bi se prekogranično putovanje učinilo udobnijim za osobe s invaliditetom te kako bi se pojednostavilo iskustvo putovanja u cjelini.

Koristan za: sve putnike, posebno putnike sa smanjenom pokretljivošću.

Ograničenja: zbog dugovječnosti vlakova i velikog broja stanica, mjere se mogu primijeniti jedino kroz razmjerno dugo vremensko razdoblje.

Ultra niskopodni sustav, Austrija

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 7: Promet, Aktivnost 1
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	√
Nosi korist:	Vidi niže
Ograničenja:	Nisu poznata
Provedivost:	Vidi niže

Opis: Ultra niskopodni (ULF) sustav omogućuje putnicima lakši pristup

vozilima pružajući niži standard pristupne visine i dodatnu prilagodbu visine u vožnji, istovremeno uklanjajući unutarnje stepenice ili uzdignute površine i pružajući optičke i taktilne smjernice putnicima.

Značajke Univerzalnog dizajna: nadmašujući postojeća niskopodna vozila, ULF sustav pruža nižu opću pristupnu visinu od samo 197 mm, dodatno nagibni prednji segment od 80 mm, te opcijsku mehaničku rampu na izvlačenje, što omogućuje ugodan ulaz bez stepenica za sve putnike te potporu osobama sa smanjenom pokretljivošću, čak i za tramvajske stanice koje su u razini ulice. ULF sustav također omogućuje oslobađanje unutarnjeg prostora od svih zapreka kao što su stepenice ili uzdignute površine te uključuje i optičke i taktilne sustave navođenja izvan i unutar vozila, što kretanje putnika čini laganim i ugodnim.

Vrijeme provedbe: 1997. g.; 150 vozila u Beču (Austrija), još 150 ih je naručeno.

Provedivost: sve zemlje; od posebnog interesa za gradove koji su rasli kroz povijest te stoga često imaju stanice javnog prijevoza u razini ulica bez povišenih platformi za pješake.

Koristan za: sve putnike; posebno za putnike sa smanjenom pokretljivošću, kao što su putnici u invalidskim kolicima, stariji putnici, putnici s dječjim kolicima, putnici s oštećenjima vida.

Čip kartice za sav javni promet, Ministarstvo prometa, Nizozemska

<p>Opis: ova kartica zamjenjuje sve oblike pretplata i karata za javni prijevoz. Ovo je pilot projekt u gradu Rotterdamu, koji još nije ocijenjen. Ova kartica je jedan od načina na koje javni prijevoz postaje pristupačniji osobama s invaliditetom. To podrazumijeva da će 2010. godine svi autobusi, a 2030. svi vlakovi biti pristupačni svima.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: Univerzalna čip kartica.</p>	<p>Sektor:</p>	<p>Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 7: Promet, Aktivnost 1</p>
	<p>Usvajanje i odlučivanje o načelu</p>	<p>√</p>
	<p>Koordinacija</p>	<p>√</p>
	<p>Implementacija</p>	<p>√</p>
	<p>Procjena</p>	<p>√</p>
	<p>Nosi korist:</p>	<p>Svim građanima Nizozemske</p>
	<p>Ograničenja:</p>	<p>Nisu poznata</p>
	<p>Provedivost:</p>	<p>Sve zemlje</p>

Izobrazba vozača autobusa, Nizozemska

<p>Opis: dodatna izobrazba vozača autobusa najveće nizozemske nacionalne autobusne tvrtke 2006. godine. Kroz ovu izobrazbu vozači autobusa naučili su kako pomoći osobama s tjelesnim oštećenjima ili korisnicima invalidskih kolica.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: korištenje primjena Univerzalnog dizajna.</p>	<p>Sektor:</p>	<p>Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 7: Promet, Aktivnost 1</p>
	<p>Usvajanje i odlučivanje o načelu</p>	
	<p>Koordinacija</p>	<p>√</p>
	<p>Implementacija</p>	<p>√</p>
	<p>Procjena</p>	
	<p>Nosi korist:</p>	<p>Svim građanima Nizozemske</p>
	<p>Ograničenja:</p>	<p>Nisu poznata</p>
	<p>Provedivost:</p>	<p>Sve zemlje</p>

Pristupačna parkirališna mjesta ili parkirališta za automobile, Luksemburg

<p>Opis: članak 5. propisa Velikog Vojvodstva od 23. studenog koji primjenjuje članke 1. i 2. Zakona od 29. ožujka 2001. godine o pristupačnosti parkirališnih mjesta, parkirališta i javnih garaža. Od svakih 50 parkirališnih mjesta ili parkirališta blizu ulaza ili izlaza iz javnih mjesta najmanje 5% rezervirano je za osobe s invaliditetom. Parkirališna mjesta i parkirališta za osobe s invaliditetom široka su najmanje 350 cm. Označena su linijama na zemlji i znakom na stupu sa simbolom.</p> <p>Parkirni automati za kupnju karata nalaze se u neposrednoj blizini parkirališnih mjesta ili parkirališta za osobe s invaliditetom.</p> <p>Tipke na parkirnim automatima za prodaju karata i automatima za plaćanje instalirani su na visinu koja nije niža od 85 cm ni viša od 110 cm od zemlje.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: ovi propisi namijenjeni su osiguravanju pristupačnosti javnih mjesta. Visina parkirnih automata, primjerice, i ostale mjere odabrani su kako bi zadovoljili potrebe što većeg mogućeg broja ljudi.</p> <p>Vrijeme provedbe: propisi su stupili na snagu 2001. g.</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 7: Promet, Aktivnost 7
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	
	Nosi korist:	Vidi niže
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	

4.9. Smjer djelovanja 8: Život u zajednici

Konkretno djelovanje	Primjeri
2. Razviti i promicati politike stanovanja koje olakšavaju ljudima s invaliditetom život u odgovarajućem smještaju u svojoj lokalnoj zajednici.	Promicanje izgradnje takozvanih <i>nul-treden</i> kuća (kuće bez stepenica), Nizozemska

Promicanje izgradnje takozvanih *nul-treden* kuća (kuće bez stepenica), Nizozemska

<p>Opis: kuće bez stepenica izgrađene u razini zemlje tako da se prilagođavaju svakom stanaru s bilo kakvim invaliditetom.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: dio inkluzivne politike za stanare s bilo kakvim invaliditetom.</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 8: Život u zajednici, Aktivnost 2
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	
	Nosi korist:	Svim korisnicima
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	Sve zemlje

4.10. Smjer djelovanja 12: Pravna zaštita

Konkretno djelovanje	Primjeri
1. Pružiti zaštitu od diskriminacije kroz uspostavljanje posebnih pravnih mjera, tijela, procedura izvješćivanja i mehanizama za žalbe.	Antidiskriminacijski zakon, Nizozemska

Antidiskriminacijski zakon, Nizozemska

Opis: od 1. siječnja 2006. godine diskriminacija osoba s invaliditetom zakonom je zabranjena (Nizozemski kazneni zakon).	Sektor:	Aksijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 12: Pravna zaštita, Aktivnost 1
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	
	Nosi korist:	Svim osobama s invaliditetom
	Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje	

4.11. Smjer djelovanja 14: Istraživanje i razvoj

Konkretno djelovanje	Primjeri
1. Razviti statističke i informacijske strategije za politiku o invaliditetu i razvoj standarda temeljene na modelu za invaliditet socijalnih i ljudskih prava, te pregledati učinkovitost postojećih nacionalnih strategija i baza podataka.	Smjernice za razradu i primjenu praksi, normi i politika usmjerenih na primjenu načela univerzalne pristupačnosti, Španjolska
9. Pružiti potporu primijenjenom znanstvenom istraživanju dizajna novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija, tehničkih pomagala, proizvoda i uređaja koji mogu pridonijeti neovisnom življenju i sudjelovanju osoba s invaliditetom u društvu.	Mobilno pomagalo za čitanje koji pretvara tekst u govor, Luksemburg
10. Potaknuti sva istraživanja proizvoda da uzmu u obzir načela Univerzalnog dizajna.	Inovacije za sve, Norveška
	Primjena načela Dizajna za sve u nastavnom planu i programu Europskog instituta za dizajn u Madridu, Španjolska
	Brošura za potrošače proizvoda široke potrošnje naklonjenih korisnicima, Njemačka
	Značajke pristupačnosti u računalnim programima, Microsoft
	Siemens kućanski aparati, Njemačka
SULO odlagalište otpada, Nizozemska	

Smjernice za razradu i primjenu praksi, normi i politika usmjerenih na primjenu načela univerzalne pristupačnosti, Španjolska

<p>Opis: skupina istraživača s „Catedra Norberto Bobbio“ za jednakost i nediskriminaciju (Institut za ljudska prava Bartolomé de las Casas, Sveučilište Carlosa III, Madrid) provela je studiju koja služi kao praktični alat za planiranje i primjenu u praksi normi i politika usmjerenih na primjenu načela univerzalne pristupačnosti.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: ovaj vodič nudi analizu najrelevantnijih aspekata univerzalne pristupačnosti, u kontekstu društva koje se mijenja, te unutar opsega španjolskog zakonodavstva. Ovaj dokument pruža odgovore na glavna pitanja koja proizlaze iz rasprave o usklađivanju obveznog zahtjeva univerzalne pristupačnosti i uživanja drugih prava koja osigurava zakon.</p> <p>Glavna ciljana skupina ove studije sastoji se od: javne uprave, pravosudnih stručnjaka, zainteresiranih sudionika izravno uključenih u planiranje, razvoj i implementaciju djelovanja vezanih uz univerzalnu pristupačnost.</p> <p>Ova studija provedena je u okviru sporazuma između Ministarstva rada i socijalnih pitanja i Sveučilišta Carlosa III u Madridu.</p> <p>Poveznica: http://sid.usal.es</p> <p>Naslov vodiča na španjolskom: <i>Guía básica sobre las principales pautas a seguir en la preparación y ejecución de prácticas, normativas y decisiones dirigidas a la satisfacción del principio de accesibilidad universal.</i></p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 14: Istraživanje i razvoj, Aktivnost 1
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	√
	Nosi korist:	Svim korisnicima
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	Sve zemlje

Mobilno pomagalo za čitanje koji pretvara tekst u govor, Luksemburg

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 14: Istraživanje i razvoj, Aktivnost 9
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: tvrtka Motto S.A., sa sjedištem u Luksemburgu, radi na projektu velikih razmjera u suradnji sa Sveučilištem u Kopenhagenu i Danskim institutom građevinarstva. Projekt je usmjeren na korištenje novih tehnologija za razvoj obrazovnog elektroničkog pomagala, među ostalim za osobe s teškoćama u čitanju, slijepe osobe i posebice osobe s disleksijom. Podrazumijeva pružanje svakodnevne pomoći osobama s poteškoćama putem njihovog džepnog računala (PDA), pomažući im u čitanju, primjerice, tehničkih vodiča, jelovnika u restoranima ili carinskih formulara. Uređaj se koristi tako da uhvati sliku teksta koji im se zatim naglas pročita. Razvijaju se i programi koji će omogućiti osobama s poteškoćama poboljšavanje njihove sposobnosti čitanja bez da se njihov problem s čitanjem otkriva osobama oko njih. Ovi programi mogli bi pružiti rješenje problema s kojima se susreće jedna trećina odraslih u Europi s poteškoćama u čitanju, koje utječu na njihovu izobrazbu, profesionalni život i slobodno vrijeme.

Značajke Univerzalnog dizajna: ovom projektu cilj je poboljšanje kvalitete života svih onih koji u neko doba iskuse teškoće u čitanju. Usmjeren je jednako na mlađe osobe s disleksijom ili oštećenjima vida, kao i na starije osobe čiji vid često slabi s godinama.

Vrijeme provedbe: različite aplikacije bit će puštene u opticaj tijekom razdoblja od 18 mjeseci od listopada 2006. godine. Početne studije na terenu provest će se u ljeto 2006. godine i uključivat će 50 zaposlenika koji rade u građevinskom sektoru i koji imaju poteškoća u čitanju.

Inovacije za sve, Norveška

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 14: Istraživanje i razvoj, Aktivnost 10
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	√
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: Inovacije za sve je program za razvijanje proizvoda kojeg vodi i kojim upravlja Norveško vijeće za dizajn kao dio vladinog akcijskog plana za povećanu pristupačnost za osobe s invaliditetom i starije osobe. Cilj programa je pridonijeti i poduprijeti novi razvoj u norveškoj industriji za robe i usluge temeljene na načelima Univerzalnog dizajna. Program Inovacije za sve usredotočuje se na područja proizvoda u kojima i potrošači i industrija imaju korist od novih razvoja i inovacija.

Istraživanja i projekti provode se na području ambalaže, kućne opreme i ICT opreme. Posljednje uključuje automatsko upravljanje redovima i automatima za prodaju karata.

Program koristi pristup koji se usredotočuje na korisnika, a uključuje širok spektar skupina korisnika.

Norveško vijeće za dizajn uspostavilo je kategoriju Dizajn za sve u dizajnerskim nagradama norveškim tvrtkama. Dizajn za sve je i kategorija Nagrade za mlade talente, koja je usmjerena na studente dizajna.

Inovacije za sve dio je Akcijskog plana norveške vlade za povećanu pristupačnost za osobe s invaliditetom: Plan za Univerzalni dizajn u ključnim sferama društva.

Značajke Univerzalnog dizajna: program Inovacije za sve osmišljen je s ciljem primjene Univerzalnog dizajna u razvoju novih proizvoda u industriji, na korist i industriji i korisnicima.

Vrijeme provedbe: 2005. – 2008. g.

Primjena načela Dizajna za sve u nastavnom planu i programu Europskog instituta za dizajn u Madridu, Španjolska

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 14: Istraživanje i razvoj, Aktivnost 10
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: IMSERSO-CEAPAT (španjolsko Ministarstvo rada i socijalnih pitanja) u suradnji s Europskim institutom za dizajn promiče primjenu načela Dizajna za sve u stvaranju novih proizvoda među svojim vježbenicima, studentima nekoliko područja dizajna.

Ova suradnja započela je idejom o podizanju razine svijesti među budućim dizajnerima o važnosti filozofije univerzalnosti pri dizajniranju proizvoda i usluga, kako bi se zadovoljile potrebe svih korisnika. Dizajneri bi trebali biti svjesni različitosti korisnika, uključujući i osobe s invaliditetom i starije osobe. Tijekom akademske godine studenti su sudjelovali u nekoliko posjeta izložbama tehničkih pomagala u sjedištu CEAPAT-a, proveli intervjue sa stručnjacima iz raznih područja i konzultirali dokumentaciju koja se čuva u knjižnici CEAPAT-a.

IMERSO-CEAPAT je predstavio projekte koje su razvili studenti Europskog instituta za dizajn, na području industrijskog dizajna, tijekom sajma „Madrid za znanost“ (Madrid, 14. – 17. travnja 2005. godine). Veliki prostor na izložbenom mjestu CEAPAT-a bio je posvećen prikazivanju ovih aktivnosti pod motom „Univerzalni dizajn“, sa svrhom širenja koncepta Dizajna za sve među širokom javnosti. Protagonisti ovog događanja bila su dva mlada dizajnera iz Madrida i invalidska kolica Duosys koja su izradili kao završni projekt svojeg studija na Institutu. Ova invalidska kolica nagrađena su srebrnom medaljom na salonu izuma u Ženevi (*Salon des Inventions de Genève*).

Poveznica: www.ied.es/led/esp/sedi/madrid/disenoparatodos.html?start

Madrid za znanost: www.madrimasd.org/Madridporlaciencia/Feria_VI/Participantes/Default.aspx?idStand=95&idArea=3

Europski institut za dizajn: www.ied.es/madrid/news-point/05_04/ampli05_04/05_04_feria.html

Vrijeme provedbe: 2005. g.

Brošura za potrošače proizvoda široke potrošnje naklonjenih korisnicima, Njemačka

<p>Opis: Savezno ministarstvo za zaštitu potrošača, hranu i poljoprivredu (u suradnji s drugim organizacijama). Brošura se sastoji od popisa za kupnju nekoliko proizvoda Univerzalnog dizajna. Činjenice i izgled temelje se na dvije predstudije: istraživanje o problemima starijih građana i zahtjevima starijih građana te procjene već postojećih popisa.</p> <p>Značajke Univerzalnog dizajna: preporuke (samo značajke Univerzalnog dizajna) dane za proizvode čije korištenje može predstavljati problem za starije osobe: mobilne telefone, telefone, stereo sustave, video rekordere/ DVD playere, otvarače za boce, otvarače konzervi.</p> <p>Vrijeme provedbe: 2005. g. predstudije; 2006. g. brošura s popisima.</p>	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 14: Istraživanje i razvoj, Aktivnost 10
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	√
	Nosi korist:	Svim korisnicima, osobito starijim osobama
	Ograničenja:	Nisu poznata
	Provedivost:	Sve zemlje

Značajke pristupačnosti u računalnim programima za široku upotrebu, Microsoft

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 14: Istraživanje i razvoj, Aktivnost 10
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	√
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Svim korisnicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: zahvaljujući članku 508., koji utječe na javnu nabavu u Sjedinjenim Američkim Državama, mnoge tvrtke koje proizvode računalne programe uvele su standardne značajke pristupačnosti u svoje računalne programe za široku upotrebu, nudeći mnogo viši stupanj prilagodljivosti za sve korisnike.

Računalni operativni sustav široke upotrebe kao što je Windows uključuje značajke za prilagodbu veličine teksta, kontrasta i boje, vizualne i auditivne povratne informacije te pokrete na tipkovnici. Moguća je interakcija s računalnim programima i uređajima za pomoć, primjerice, kroz standardizirana sučelja. Sve te standardne značajke poboljšavaju upotrebljivost osobnih računala za mnoge osobe s oštećenjima ili bez njih.

Siemens kućanski aparati, Njemačka

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 14: Istraživanje i razvoj, Aktivnost 10
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Ugodno rukovanje za sve korisnike; posebna korist korisnicima s tjelesnim oštećenjima, npr. starijim osobama, korisnicima u invalidskim kolicima
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: nova linija Siemensovih kućanskih aparata omogućuje jednostavan pristup komponentama, kontrolama i fizičkom sadržaju uređaja.

Značajke Univerzalnog dizajna: uređaji u novoj liniji imaju posebne osobine za univerzalni pristup.

Zidna pećnica: jednostavna za dohvat s triju strana kroz otvorenu konstrukciju i slobodan izbor visine za ugradnju na zidu; siguran mehanizam za izvlačenje sprječava rizik od opeklina.

Aktivni sustav čišćenja čini čišćenje pećnice nepotrebnim.

Vrh štednjaka: manja dubina omogućuje sigurno i ugodno rukovanje s bilo koje radne razine.

Napa: daljinski upravljač za lagano rukovanje, smanjena radna buka.

Hladnjak: police na izvlačenje s ladicama bez trzaja omogućuju siguran i lagan pristup svoj hrani; optimalno osvjetljenje; temperatura se može lako pratiti i kontrolirati izvana.

Perilica: daljinsko upravljanje putem funkcije serve@Home, velika okrugla vrata s kutom otvaranja od 180°.

Vrijeme provedbe: za sada još nije u primjeni.

SULO odlagalište otpada, Nizozemska

Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 14: Istraživanje i razvoj, Aktivnost 10
Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
Koordinacija	
Implementacija	√
Procjena	
Nosi korist:	Korisnicima invalidskih kolica, osobama sa smanjenom pokretljivošću
Ograničenja:	Nema
Provedivost:	Sve zemlje

Opis: sustav odlaganja otpada niske radne visine za korisnike i manjeg radnog opterećenja za operatere odlagališta.

Značajke Univerzalnog dizajna: niska radna visina, manje boli u leđima uzrokovane teškim kontejnerima, manje bolovanja, čišći radni proces.

4.12. Smjer djelovanja 15: Podizanje razine svijesti

Projekt podizanja razine svijesti, Nizozemska

Opis: u Nizozemskoj je u jesen 2006. godine proveden veliki projekt podizanja razine svijesti koji su pripremili socijalni partneri i vlada. Značajke Univerzalnog dizajna: zapošljavanje više osoba s invaliditetom.	Sektor:	Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, smjer djelovanja 15: Podizanje svijesti
	Usvajanje i odlučivanje o načelu	√
	Koordinacija	√
	Implementacija	√
	Procjena	
	Nosi korist:	Svim osobama s invaliditetom
	Ograničenja:	Nema
	Provedivost:	Sve zemlje

PRILOG

Članovi Odbora stručnjaka za Univerzalni dizajn (Pristupačnost) (Djelomični sporazum) (P-RR-UD)

Belgija

Gérard Detiege

*Coordonnateur actions de sensibilisation et d'information
„accessibilité et mobilité“*

Secrétariat général

AWIPH

Rue de Rivelaine, 21

B-6061 Charleroi

Jean-Marie Vanhove

Voditelj odjela

Referentni centar za pomoćnu tehnologiju (KOC)

Flamanski fond za socijalnu integraciju osoba s invaliditetom

Sterrenkundelaan 30

B-1210 Bruxelles

Danska

Troels Danielsen
Voditelj odjela
Nacionalna agencija za poduzetništvo i graditeljstvo
Dahlerups Parkhus
Langelinie Allé 17
DK-2100 Kopenhagen

Njemačka

Klaus-Peter Wegge
Siemensova inicijativa za pristupačnost
Centar za kompetenciju pristupačnosti (SBS C-LAB)
Fürstenallee 11
D-33102 Paderborn

Markus Dubielzig
Siemensova inicijativa za pristupačnost
Centar za kompetenciju pristupačnosti (SBS C-LAB)
Fürstenallee 11
D-33102 Paderborn

Kai Morten
Savezno ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi
Jedinica 511 „Jednake mogućnosti za osobe s invaliditetom“
Wilhelmstr. 49
D-11017 Berlin

Stefanie Pagel
Administrativni službenik
„Jednakost za osobe s invaliditetom, pitanja
politika za osobe s invaliditetom“

Savezno ministarstvo rada i socijalnih poslova
Wilhelmstr. 49
D-10117 Berlin

Irska

Siobhan Barron
Ravnatelj
Nacionalna uprava za invaliditet (NDA)
25, Clyde Road
Ballsbridge
IRL-Dublin 4

Erik Koornneef
Viši službenik za standarde
Istraživanje i razvoj standarda
Nacionalna uprava za invaliditet (NDA)
25, Clyde Road
Ballsbridge
IRL-Dublin 4

Paul Memery
Zamjenik stalnog predstavnika
Stalno predstavništvo Irske pri Vijeću Europe
15, avenue de la Liberté
F-67000 Strasbourg

Luksemburg

Sylvie Arendt
Service pour l'intégration et les soins (Handicap)
Ministère de la Famille et de l'Intégration
12-14 avenue Emile Reuter
L-2420 Luksemburg

Sandy Zoller
Division Intégration et Soins
Ministère de la Famille et de l'Intégration
12-14, avenue Emile Reuter
L-2919 Luksemburg

Nizozemska

Henny Overbosch
Savjetnik za politike
Odjel za radne uvjete
Odjel za zdravlje na radu, usluge zaštite na radu i politike bolovanja
Ministarstvo socijalnih poslova i zapošljavanja
Posbus 90801
NL-2500 EJ Hag

Francien Korteweg
Ministarstvo zdravstva, socijalne skrbi i sporta
Odjel za politike invaliditeta
P.O.Box 20350
NL-2500 EJ Hag

Norveška

Peggy Zachariassen
Viši savjetnik
Ministarstvo transporta i komunikacija
Odjel transporta
P.O.Box 8010 Dep
N-0030 Oslo

Einar Lund
Savjetnik
Ministarstvo okoliša
Odjel regionalnog planiranja
Myntgata 2
N-0030 Oslo

Olav Rand Bringa
Projekt menadžer
Ministarstvo okoliša
PO Box 8013 Dep
N-0030 Oslo

Portugal

Carlos Pereira
Načelnik odjela
Odjel za studije, planiranje i statistiku
Nacionalno tajništvo za rehabilitaciju
i integraciju osoba s invaliditetom
Av. Conde Valbom, 63
P-1069-178 Lisabon

Španjolska

Ana Sànchez Salcedo
Uprava za informacije i dokumentaciju
CEAPAT – Nacionalni centar za osobnu autonomiju
i tehničku pomoć
IMSERSO – Ministarstvo rada i socijalnih pitanja
Los extremeños N. 1
E-28018 Madrid

Zemlje članice Vijeća Europe nečlanice Djelomičnog sporazuma u području socijalnog i javnog zdravlja

Estonija

Monika Sarapuu
Savjetnik
Odjel socijalne skrbi
Ministarstvo socijalnih poslova Estonije
Gonsiori 29
EE-15027 Tallinn

Mađarska

Andràs Pandula
Docent
Odsjek za izgrađeni okoliš
Sveučilište St. Istràn

Arhitektonski fakultet
„YBL Miklós“
Thôköly út 74
H-1146 Budimpešta

Poljska

Kazimierz Kobylecki
Načelnik pravnog odjela
Odjel za arhitekturu i graditeljstvo
Ministarstvo infrastrukture
Chalubinskiego str. No. 4/6
PL-00-928 Varšava

Srbija i Crna Gora⁵

Dragana Radovanović
Viši savjetnik za pravna pitanja
Odjel za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje
osoba s invaliditetom
Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike
Ruzveltova, 61
1100 Beograd

⁵ Državna zajednica Srbije i Crne Gore postojala je između 2003. i 2006. godine. Od lipnja 2006. godine Republika Crna Gora i Republika Srbija su samostalne države. Obje države su članice Vijeća Europe.

Ostali sudionici

Komisija Europskih zajednica

Inmaculada Placencia Porrero
Jedinica za e-inkluziju (INFSO H3)
Commission des Communautés européennes
Bu 31-4-40
Rue de la Loi 200
B-1049 Bruxelles

Elizabeth Straw
Članica Jedinice za invaliditet
Commission des Communautés européennes
EMPL/DG – Intégration des personnes handicapées
SPA 3 / 1-22
B-1049 Bruxelles

Promatrači

Europski forum osoba s invaliditetom (EDF)

Bas Treffers
EDF
39-41 rue du Commerce
B-1000 Bruxelles

Fabienne Feller
Coordinatrice en accessibilité
Info-Handicap
EDF
Rue du Commerce, 39-41
B-1000 Bruxelles

Tajništvo Vijeća Europe

Thorsten Afflerbach
Načelnik Odsjeka za integraciju osoba s invaliditetom

Laurent Lintermans
Administrativni službenik

Gunnar Tveiten
Administrativni službenik

Angela Garabagiu
Administrativna službenica

Audrey Malaisé
Pomoćnica

Deborah Gretener
Pomoćnica

Katie Stephens
Pomoćnica

Anne Brunelliere
Pomoćnica

Bilješke

Bilješke

Bilješke

Bilješke

Bilješke

Bilješke

Bilješke

Bilješke